

Ристо Крле

ПАРИТЕ СЕ ОТЕПУВАЧКА

ЛИЦА:

МИТРЕ, сиромав земјоделец

МАРА, негова жена

АНЃЕЛЕ, нивни син

КАТА, нивна ќерка

СОФРЕ, нивни зет, Катин маж

АНА, нивна внука од ќерка им Ката

КОТЕ, близок роднина, бивш печалбар

ДЕПА, жена на Котета

ФРОСА, кума Митрева

СПАСА, девојче на 7 години |

ТАНЕ, дете на 3—4 години \ деца на Фроса

ПАНДЕ, кирајџија

ЈАНКУЛА, земјоделец

ПРВО ДЕТЕ

ВТОРО ДЕТЕ

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ

ЕДНА ЖЕТВАРКА

ЖЕТВАРКИ: Се случувало, се случува и ќе се случува на секаде каде што постои и дури постои капиталистички строј.

ЧИН ПРВИ

Во куќата на Митрета. Селска сиромашна соба на земја; лево во дното врата; десно огниште со прозорци од страните, а под нив камари; десно од вратата прикачена е ламба. Подот е послан со рогузи и стари истраени килими, а под камарите се до вратата, поредени се перници полнети со слама. Лево на ѕидот е прикачена икона на св. Никола, пред која виси кандило, а негде понатаму голем дрвен солник, низалки суви пиперки и друго. Долу, под нив, поредени покрај ѕидот ноќви, стар ковчег за алишта, куфер, јорган завртен со спаѓа, торба со леб, неколку стомни и едно ѓумче со вода и леѓен. Напред неколку трonoжни столчиња.

При кревањето на завесата собата е во темно, само преку прозорците се забележува дека е забелено небото и настапува зора. Во едниот кат спијат Митре и Мара, а во другиот Анѓеле и Ката полуоблечени. Се слуша прво пеење на еден петел, а по него на повеќе. Кикирикууу...

МАРА: (се разбудува). У!... петли пеат... Дење, треба да е!... (Се подисправува и гледа во прозорците.) Митре!... Анѓеле!... Като!... станете, дење е! (Сите поскокнуваат и се облекуваат).

МИТРЕ: Бреее, како трупои сме позаспале! А требаше порано да станеме. Кате, донеси го леѓенот и ѓумчето со вода да се измиеме, дан дојдат некој вака да не најдат. А, и отвори ја вратата патна. (Ката излегува.) Маро, што велиш ти, да има некој дојдено и да има најдено затворено, да е вратен?

МАРА: Не ми се верува, кога ние сме заспале на светот ќе му е грижа да стане од полноќ за да го испрати Анѓелета.

МИТРЕ: Така, Митрејце, така; секој денеска си го гледа ујупот свој.

КАТА: (влегува носејќи леѓен, стомна и крпа за бришење). Леле, мамо, што е студено! Колкав снег е паднат, а и уште врне! Како ќе си оди бате?!... (Му потурува на Митрета да се измие, а после и на другите).

МИТРЕ: Ех, што ве чуди, време му е; задутре е свети Никола. А знаеме дека тој милостивникот е со бела брада.

АНЃЕЛЕ: (се подбива со Ката.) Требаше оваа година да ја избриче за да не паѓа снег.

МАРА: Немој, синко, не се подбивај шегата со светец!

МИТРЕ: Затоа ние требаше да го пратевме пред тричетири месеци, кога си отиде кумот Доне. А и како кум ќе го земеше под рака. Друго е, постар човек, — позрел е, поиспитан. Анѓеле!

АНЃЕЛЕ: Чујам, татко!...

МИТРЕ: И ја зеде, синко, на кумата Фроса адресата од кумот Донета?

АНЃЕЛЕ: И ја зеде, татко. Зошто?

МИТРЕ: Слушај, синко, штом ќе појдеш во Америка, во вилаетот што ќе те однесе компанијата, веднаш пиши му едно писмо на кумот Донета и кажи му се кој си и што си. А штом ќе помине времето што си погоден со компанијата, се разбира ако не ти е арно таму, ќе му пишеш да те земе кај него. Разбираш?...

АНЃЕЛЕ: Разбирам, татко. Добро.

МИТРЕ: Ете така. И многу ќе го поздраваш, и од мене и од мајка ти. И ова ќе му го пишеш: Татко многу ти е лут зашто не му се јави со едно писмо од место. АНЃЕЛЕ: Добро, татко. И тоа ќе му го пишам.

МАРА: Кате, запали го ти огнот, а јас да го запалам кандилово пред иконава. (Го запалува кандилото пред икона и се моли). Свети Никола златен, што ги

ведриш и облачиш морињата, варди ни го и чувај ни го Анѓелета од секакво лошо; однеси ни го здрав и жив на местото. Во рацете твои го оставаме, ти да ни го чуваш и да ни го исчуваш. Дух светен да му дадеш да мисли за мајка и за татко. Писма и пари да ни праќа и ние да си се сториме луѓе домаќини... Да си платиме кај што сме се зајмиле, да ни е бел образ...

МИТРЕ: Митрејце, пљачки што има детево за земање, се му е готово? (Витка и пали цигара).

МАРА: Готово е се!

(Се слуша чукање на патната врата).

МИТРЕ: Добро. Види кој иде...

МАРА: (ја отвора вратата од собата, а пред неа се појавуваат Коте и Депа). Повелете!...

КОТЕ: Добро утро, луѓе!

ДЕПА: Добро утро!...

МИТРЕ: Дал ви господ добро и добро ни дојдовте. (Се ракува).

КОТЕ: Демек Анѓеле денеска јолџија ни е? Ај, со здравје да си оди. Господ некој касмет поголем да му наврти, да си спечали повеќе пари. Пак, за добро идење да ви идеме и за радост.

ДЕПА: (ракувајќи се). Ајде, што си намислил господ да му поможи. Со здравје да си оди, жив и здрав да ни се врати. Пак за добро идење и за радост да ви идеме во куќава!

МАРА: (која се поздравила со гостите) Амин!

КАТА: (ги дочекува и им бацува рака). Добро дојдовте!

АНЃЕЛЕ: Добро дојдовте. (Се ракува и им бацува рака).

КОТЕ: Да сте живи, да ви ја јадеме свадбата.

ДЕПА: Да сте живи и вековити. Со здравје да ти оди братчето. Тебе господ да ти наврти едно зетче. А на Анѓелета кога ќе спечали пари и ќе си дојде,

МИТРЕ: Повелете седнете!...

МАРА: (и подава на Депа столче). На, на ова ти седни, а маживе нека си седнат на земја.

МИТРЕ: Митрејце, донеси го пагурчето ракија да се напиеме со Котета. (Прави цигара и му ја дава кутијата на Котета).

МАРА: Да се напиете, како било... (Брзо им го подава пагурчето, кое го вади од ковчегот).

МИТРЕ: Море, уплашен станав, право да ти кажам. Реков сме заспале, ќе е доцна. Лук вечеравме, а тој пусти лук ќе те занесе и не можеш да се разбудиш.

КОТЕ: Море си го макал со киселина, оти да си го јал со месо...

МИТРЕ: Истолчивме и со киселина го помешавме, каснавме. Месото кај нас за Божик кога ќе заколим прасе па додека го изедеме... Пак шукур не било доцна, има време.

КОТЕ: Ујдисавте што му треба на детево за пат да земе?

МИТРЕ: Готово му е се. Одовде до Струга ќе оди со Пандета, сватон твој, а оттаму има и други што ќе одат заедно до Битола. Таму е компанијата што ќе ги носи.

КОТЕ: До каде ќе ги носи компанијата?

МИТРЕ: Ами, до наместо!

КОТЕ: А, хах!... Демек, сега детево твое, со господа напред, во Америка ќе оди?

МИТРЕ: Ами, сега ние со надеж сме за во Америка. Така е зборвано.

ДЕПА: Во кој вилает оди?

МИТРЕ: Ами, во... Како се викаше бре, Ангеле, вилаетот што ќе те носи компанијата?

МАРА: (на Ангелета). Види таму што те прашува татко ти!

АНГЕЛЕ: Чујам, татко!...

МИТРЕ: Стрико ти Коте прашува во кој вилает ќе одиш.

АНГЕЛЕ: Во Гери - Индијана.

ДЕПА: Во Гендиавана?! Бре!... бре... Колку далеку!...

АНГЕЛЕ: Далеку е, стрико, многу. Во Солун ќе се качиме и три недели само по вода, а друго башка.

ДЕПА: Далеку, срце, многу, како што кажуваш... Господ да ми те варди и да ми те чува од лошо. Некој касмет поголем да ти наврти таму да си спечалиш, пак да си дојдеш да те жениме.

АНГЕЛЕ: Да си жива и здрава, стрино. Вам Димче да ви дојде со здравје.

МИТРЕ: Здравии си, Коте!... Пак за добро идење и за радост да ми идете. (Пие и му го подава пагурчето на Колета). Повели, напи се да видиш каква е.

КОТЕ: Наздравје! (Го зема пагурчето и се крсти). Ај, со здравје да си оди, жив и здрав да си се врати и со повеќе пари! Здравии си! (Пие). Охо, хох!... (И го дава пагурчето на Депа). На, земи, жено, напи се. Убава била.

ДЕПА: Знае Митре дека не пијам од пуштава глава, ама колку за молитва ќе лизнам. (Се крсти). Со здравје да си оди, жив и здрав да ни се врати и со многу пари. Ај, пак кога ќе спечали нека каже една невеста да му бараме.

МАРА: А, за тоа тебе ти оди по рака...

ДЕПА: За таа работа ич да не берете гајле, мое гајле е тоа; само вие речете кога ќе сакате и јас сум готова... Ангеле, срце, со здравје да си одиш! Митре, Митрејце, здрамите си! (Пие).

(Ангеле излегува).

МИТРЕ и МАРА: Пи на здравје. (Откако се напија). Наздравје нека ти е!

ДЕПА: Да сте ми здрави и живи.

МИТРЕ: Ех, речено било од бога да оди, нека оди! Не сум мислел да го делам!... Зошто ќе речеш? Ќе ти донесе пари, ќе ти се посвети куќата... Така е вистина, ама срцево ми гори каде го делам... Подобро човек леб и сол да мака ама децата да си ги има околу себе.

КОТЕ: Што да правиш кога земјава не не рани...

МИТРЕ: Море земјата ни е арна, берикетлија ни е, туку друг ни го јаде берикетот.

КОТЕ: Ама тоа сакав да кажам, не таа да не раѓа. Само, за други, а ние по гурбет да ги оставаме коскиве.

МИТРЕ: Та тоа, ми се чини оти го делам и уште еднаш не ќе го видам.

ДЕПА: Море, Митре, ти се чудам што толку си се задумал. Ами ние со (го подбунува Котета) ового... Еве десет години напролет откако го имаме пуштено Димчета во пусто Влашко, десет пари скршени не ни има пратено, ни оти пак писмо, и ако со пусти борч го пуштивме. Така е, на таткото и на мајката само на пусто лошо им оди умот. Туку, речи, само нека се здрави и живи, да не чуеме лошо. А тоа што им мислиме ние — на главите наши нека излезе.

МАРА: Така е, сестро златна. Еден ден ако не го видиш или не чуеш како е, веднаш умот на пусто лошо ќе ти појде. Туку што рече „Лошото на главиве наши нека биде“.

ФРОСА: (во едната рака носи погача, а во другата го води Танета кој се држи за Спаса.) Добро утро!...

МИТРЕ: (станува и ја дочекува). Добро дојде, кума. (Пак седнува).

МАРА: (ја дочекува). Добро дојде, кума.

ФРОСА: Добро ве најдов. Ај, со здравје да си оди, добри абери да си слушаме. (И ја подава погачата). Проштавајте, требаше сношти да дојдам, ама со деца дробни, знаете како е. Еле пак со малано, само на гради е. Го остави ли од раце — веднаш ќе писне! Не можам куќата да си ја забетам од него...

МАРА: (земајќи ја погачата). Што ти требаше, мори кума, да се арчиш, жими господа ти велама...

ФРОСА: ЈУ, како било! редот ме носи... Трбаше нешто повеќе да направам, ама рековме „Со деца малечки рацете ти се врзани“. Пак проштавајте...

МАРА: Ами како, за срамота ете, вистина ти велама...

КАТА: (ја дочекува и и ја бацува раката). Добро дојде, кума!

ФРОСА: Добро ве најдов... Што правиш ти, арна си?

КАТА: Еве се готвеме да го испратиме Ангелета.

МАРА: (и ја подава погачата на Ката). Земи ја, стави ја на ношви. (И подава на Фроса столче). Повели, кума, седни.

МИТРЕ: (го зема пагурчето). Здрами си, Коте; здрами си, кума! (Пиет и му го подава на Котета).

ФРОСА: Здрав да ми си и весел, пи наздравје!

КОТЕ: Не велама не!... (Пиет и и го подава на Фроса).

ФРОСА: (се крсти). Господ да го чува од лошо! Ангелетет си запали ли свеќа пред свети Никола златен што ни е задутре, тој милостивникот е на водите, нему молетет му се да ви го олесни патот. Убаво беше да однесетет една ока масло в црква да му го палеа кандилотет за денот. Здрамитет си (Пиет)!

МИТРЕ и МАРА: Пи на здравје, кума.

ФРОСА: (го остава пагурчето). Здрави да стет ми и живи!

АНГЕЛЕТЕ: (влегуват и уште од вратат). Пандет дојдет да види али стет станати. Добро дошла, кума. (И ја бацува раката).

МИТРЕ: Што му речет, станати стет?... Камо го? некат дојдет да тргнет од пагурчето пак некат оди да го зготви коњот.

АНГЕЛЕТЕ: Му реков да влезет, речет: „Дат си го приготвям коњот, да го одберам тоа гајлет, за когат ќе бидет време да тргнетет“.

КОТЕ: А тој беше облечен?

АНГЕЛЕТЕ: Па... не беше гол — имашет опинци, објалат, гунчет...

ДЕПА: Како, уште врнет снег?

АНГЕЛЕТЕ: Врнет и уште како, се повеќет и повеќет паѓат.

КОТЕ: Ама што, се плашиш? Ич, пуцко дат си! Уште волцит не се излезени, а и излезени дат се, Пандет ситет ќе ги зобнет. Спреман е тој за кирајцијат — самиот е како волк!

МИТРЕ: Кој, Пандет? Хе, за кирајцијат е роден! Митрејцет, на земит го, фрлит го таму пагурчево и дај дат покастнетет пак дат излезетет.

ДЕПА: Кому му се клави в уста!

МИТРЕ: Вистинат, така е од ноќ кому му зинуват уста дат јадет ама адет е, останалот дат се ставит софрат.

ФРОСА: Вистинат, вистинат, останалот од старитет - адет когат излегуват некој од куќит за на печалбат дат се ставит софрат. Велат за пак дат ситет се вратит на софратат — дома.

КОТЕ: Тоа што ситет е адет трбет дат се направит. Јас адетитет многу гит бендисуват и не сум за дат се изостават.

ПАНДЕ: (влегуват целиот обелен од снег и се тресет пред врататат што првот ја отворат). Добро утро, домаќинит и гостит!

СИТЕ: Дал ти бог добро!

ДЕПА: (гледајќи во Пандета кај што се тресе). Леле, леле, не престивнува, се повеќе и повеќе си врне.

ФРОСА: Ама, вистина, што ќе беше бре, луѓе? Јас се разбудив околу полноќ и излегов надвор да видам кое време е, што ќе видиш: она небо ведро, месечина грее како ден, милина да ти е. А утринава кога станав што ќе видам, потемнето од сите страни и си мошори.

ПАНДЕ: Тогаш мошорело ама сега паѓаат (покажува со раката) олкави пластои.

КОТЕ: Божја повелба!

МИТРЕ: Така е, ама ако врне нека врне — патот си врви; Та ако врне да не оди Ангеле во Америка!

КОТЕ: Така е, Митре, ај ти!... Нели кинисува со мене, ич да не се страшиш! Јас ќе ти го однесам до Струга како сокол. Малку, додека се искачат на Ѓавато... се искачија ли, ете го каде е Битола и нема веќе снег до Солун. После, и другите што одат со него се луѓе не се магариња; како за нив така и за него. А има еден збор: „Со дружина и смрт е мила“. Митрејце, дај мори да се напиеме од ракијата, да се закрепиме малку. А гледам и софра ставате, да ни се отвори иштав да каснеме.

МАРА: И, како било, да ти дадеме. Досега пиеја маживе пак рекоа да го фрлам, да побрзаат да каснат пак да излегуваме. Кате, донеси го пагурчето!

КАТА: Еве, мамо, го полнам.

ПАНДЕ: Така е. Ајте касвите пак да излегуваме оти се раздени.

КАТА: (со левата рака му го подава на Пандета пагурчето, а десната ја држи на градите) Повели!...

ПАНДЕ: Да имаш со што да повелиш. Ајде, вие, јадете! (Се крсти). Митре, Митрејце, господ да му го исправи патот на Ангелета. Кај што си оди жив и здрав да си стигне, берикет да го чека. Празен ќе појде со куфер злато да се врати! Од кошара палата да направи! Девојките да се тепаат по него, тој да не знае која да ја земе. На која око ќе фрли, ако не го сака, носот да и падне! Нас сите здрави, живи и весели да не најде! Да го жениме, да му ја јадеме свадбата, а тој нас опинциве! (Пие неколку пати едноподруго и го фрла пагурчето). (Општо смеење и радост).

КОТЕ: Жив да си и вековит бре, Панде, ти нас — господ тебе да те насмее. (Како горе општо смеење).

ФРОСА: Убаво е, само за вака да даде господ — да се смеете.

МАРА: (која има ставено на софрата леб, грне грав, лајци и празна земјена паница сега ја става и погачата од кумата и турива од грнето грав во паницата). Ајде, крстете се и касвите пак да излегуваме.

КОТЕ: Убаво вели Митрејца, да касвиме и да излегуваме. Фаќај, кумо.

ФРОСА: Фаќајте прво вие, вие сте постари.

КОТЕ: (крстејќи се). Ај, кај си намислил да си стаса!

МАРА: (со главата кон небото). Амин! Господ да ти ја чуе молитвата. Од устата твоја во ушите на господа.

ФРОСА: (крстејќи се). Со здравје да си оди, со лес да си го помине патот. Со лес и со чест да си спечали. Пак за добро идење и за радост да ви идеме во куќава!

СИТЕ: Амин!

ДЕПА: (крстејќи се). Господ повеќе да молитви.

ПАНДЕ: (крстејќи се). За мене не оставија зборови да помолитвам, како што рекоа постариве и кумава така нека биде.

МИТРЕ: (кој за ова време сечеше леб ја зема погачата и му ја дава на Котета). Земи, Коте, пресечи ја ти!...

КОТЕ: Ајде џанам, ти си домаќин, пресечи ја ти!...

ПАНДЕ: (вади од појасот нож кој е врзан за појасот со подолга кожена врвца). Море што се пречкате тука, дајте ја ваму јас ќе ја пресечам. (Ја грабнува погачата, сече и фрла пред секого по едно парче, а останатото и го дава на Ката). На стави го таму во торбата од Ангелета нека се најде. Кој носи не проси!...

МИТРЕ: Така е, пак не ќе ја носи нарамо.

ПАНДЕ: Не сака ни велење оти е така. Туку, мрдајте со рацете, да пролапаме и да излегуваме побргу.

ФРОСА: Убаво вели Панде, не се вртете, пролапајте на брзина. Поарно тој да ги чека другарите таму отколку тие него.

АНГЕЛЕ: Не ми се јаде, стрико Коте...

ДЕПА: Ајде, ајде! нема тука не сакам, така си е адет!

ФРОСА: Седни, адет е! И ние кога си одеше Доне си ставивме, и секој... Адет е! Колку ти се каснува толку, ама треба на софрара да седнеш, за гурбетчијата се ставува за да си се врати пак во домот и да си седне на софрата со татко и мајка, сестра...

АНГЕЛЕ: Ако е за тоа ќе седнам. (Седнува и сите освен Коте јадат).

МИТРЕ: Е бре луѓе, слава му на бога каде што се отвори оваа Америка... Велат дека повеќе се заработува отколку во другите гурбети. Та, ако е касмет и ние да се сториме домаќини, да купиме некое нивче. Без свое нивче ништо, со аргатлак не се живее. Пак да го има секојден некако ќе се тера, ама само од пролет до есен и целата зима седење и дембелење. А со своето нивче друго е: ќе копнеш, ќе подзасадиш, пченката ќе ја рониш, некое прасенце ќе храниш...

ПАНДЕ: Така е, сето тоа што го зборуваш е убаво, само, една наша стара поговорка вели: „Додека не скокнеш не вели — оппа!“ Прво молете му се на господа да го примат во Америка...

КОТЕ: Зошто?

(Нетрпеливо и уплашени сите гледаат во Пандета).

ПАНДЕ: Зашто не е Влашко... Од Америка враќаат!... (Продолжува да лапа). (Останатите, со лајците в раце, чекаат да им објасни).

МИТРЕ: (запрепастен). Како, враќаат?! Зошто?!

ПАНДЕ: (продолжувајќи да лапа, колку што му позволява можноста). Пред Њујорк имало некое островце — парче земја — и таму ги ваделе од бродот, и некоја комисија од не знам колку души доктори...

ДЕПА: (упаѓа). Морее Панде, што ти требаше да кажуваш вакви муабети, да ги ставаш луѓево во мерак?

МИТРЕ: Ами, ако го вратат Ангелета каде ќе најде пари за да се врати?!... Ќе ми остане детето ни ваму ни таму!... Што правиме сега?!...

АНГЕЛЕ: (исплашен). Што правиме, татко?!...

ДЕПА: Море Панде, што те стијоса да расправаш такви муабети?! Белки не е ништо...

ПАНДЕ: Еден од докторите, го главал али има заби и али му се здрави...

ДЕПА: (упаѓа). Куршум ги дупнал, та ако нема заби од нив да не бара тие да му жваќаат!

МИТРЕ: Ќешќе за тоа да е, како срма му се! Зини бре, Ангеле!

АНЃЕЛЕ: (ги покажува забите). Еве...

ПАНДЕ: Други, али е прав, здрав...

МИТРЕ: (улаѓа). Откај таа страна без мерак сум, ништо не го боли... Онака е слабичок... ама е здрав. Кажи бре, Анѓеле!...

АНЃЕЛЕ: Така е, татко!

ДЕПА: Нешто ги нашло, сверови!...

ПАНДЕ: Трети, да не му е испадната косата на темето...

ДЕПА: (упаѓа). Оган ги изгорел, ѓаволи!... Ете, тие се доктори... нека му посадат!

МИТРЕ: Камо бре, Анѓеле, навали се!

АНЃЕЛЕ: (ја вади капата и го покажува темето). Еве, тука ми е целата...

МИТРЕ: Ни влакно не му е паднато — како ливада му е!

ПАНДЕ: А, може и за нешто друго да враќаат!... Со очи видов луѓе вратени за овие работи.

МИТРЕ: Еве, за ова што кажа видовите и сами... Ама тоа „за нешто друго“ како ќе испадне!... Тогаш Анѓеле што ќе прави на тоа парче земја, оттаму како ќе се врати ако не го примат?! (Потонува во мисли).

ПАНДЕ: А, за тоа ќе ви кажам! Вие само прашајте ме мене! Компанијата е задолжена таквите да ги врати до Франција. Пак ако го вратат Анѓелета...

ДЕПА: (упаѓа). У! да не даде господ! (Го потурнува). Подмрдни се од местото!

ПАНДЕ: Не реков да го вратат, не сум разија, ама сешто бидува. Некој млади што ги вратиле, вака дечкофанчиња како Анѓелета, си останале да си работат во Франција. Ете, ви го кажав и лошото, ама и арното. Ами ако го вратат Анѓелета, како некој, и го фрлат во Франција, а тој да не знаеше ништо? Барем сега чу и ќе знае! Друго е кога ќе имаш абер од една работа, а друго е кога не ќе знаеш ништо. Тој е млад — мал, не чул, не видел, и ќе застане како теле во зелје. Не е вака?

МИТРЕ: Така е, Панде, така. Ти си кирајџија, одиш горе-долу и ќе чуеш по нешто ново, пак знаеш...

ПАНДЕ: Ова го чув поминатата недела, од луѓе што беа вратени. Да ги видиш (покажува на вратот) олкави во вратовите, прави, здрави — како волци! Убави, ама, ете, таму им нашле мана!

МИТРЕ: Ништо, ние ќе си го пуштиме Анѓелета, со името на бога. Анѓеле, ич да не се плашиш! Ако те вратат пак ќе меткаме, ќе пуштиме како и досега со мака и ќе живееме. Ама посиромашки, ама со голема мака, како досега и отсега ќе се бориме и ќе живееме!

КОТЕ: Тоа што е пишано од бога да биде — ќе биде! Сега Анѓеле нека си оди со здравје та...

ФРОСА: И мене ми пишуваше мојон, во првото писмо кога си отиде, оти како некој од другарите вратиле, ама кој му кладе волкот зошто и за како.

МИТРЕ: (бидејќи освен Пандета и децата никој друг не јаде). Ајде, касвите пак да излегуваме. Нема зошто да се плашиме — Анѓеле е прав, здрав како некој волк! Така ли е, Анѓеле?

АНЃЕЛЕ: Така е, татко! Ич ти да не се сакалдисуваш, сполај му на бога, досега ништо не ме заболело. Пак ако не е среќа... А мислам дека не сме толку несреќни...

МИТРЕ: Кате, донеси ни со Котета и со Пандета по едно палено пиперче да се излутиме.

КАТА: Сега, татко, веднаш! (Кине од низалките и им фрла на софрата).

КОТЕ: (од како каснува). Уф, уф, уф!... Зарем биле пустинските! Овие без винце не се јадат.

МАРА: Палени се многу шкретите, ама Митре не може без нив.

КОТЕ: Дај му ти неколку низалки од овие на Ангелина, наполни му една торба, инаку не се печалат пари...

ПАНДЕ: (се крсти и станува). Господ да додаде! Дајте малце вода да си ги оплакнам рацете...

МАРА: Кате, дај го ваму леѓенот и ѓумот, потури му на Пандета да си ги измие рацете.

КАТА: Еве носам, мамо.

ПАНДЕ: (откако си ги измива рацете вади шамија од појасот и си ги брише, а по тоа и устата и мустаките). Јас, луѓе, слегвам. И вие не вртете се! (Излегува). (Сите стануваат и си ги мијат рацете).

МАРА: Прикасни ти, синко, налапај се убаво, на пат ќе одиш!

ДЕПА: (на Ангелета). Ти нафукај се убаво! Не не гледај нас што не чека ручекот.

АНГЕЛЕ: Не ми се јаде повеќе, се најадов убаво.

ДЕПА: Господ да те насити. Велат и со сила не е убаво...

МИТРЕ: (откако погледнува низ прозорецот). Сполај му на господа, што ќе беше ова, само врне и врне, не престанува. Реков бре, брате, ќе се подрасправи додека каснеме и дојде за излегување, а тоа и не мисли да престане. Си нареди цела педа.

КОТЕ: Со толку ништо не е. Колкави снегови сме газеле, (покажува на појасот) дотука!

МИТРЕ: Не џанам, за тоа не му се плашам и уште толку да падне. Маро, што правиме, до каде сме?

МАРА: Ништо, готови сме! Панде отиде да му ја извади зобницата на коњот и штом дојде нека ги земе пљачките и да кинисуваме.

КОТЕ: (на Депа). Ајде ние да излегуваме...

ДЕПА: Нека дојде Панде и сите ќе излеземе, што ќе седиме надвор на студон!...

ПАНДЕ: (влегува и уште од врата). Ајде, давајте ваму што има за да се товари!

МАРА: Еве, овој куферов, торбава со леб и јорганов.

ПАНДЕ: (зема една низалка со пиперки и ја става во торбата, а потоа ја става на рамото и го зема куферот). А, чекај, дај ми го и јорганот!

МАРА: Не можеш, Панде, се, однеси ги прво нив.

ПАНДЕ: Море дај го ваму (го остава куферот, го зема јорганот на рамо и пак го зема куферот и излегувајќи) санќим ќе го носам преку Гавато!

КОТЕ: Излегуваме?

МИТРЕ: Нека ги товари Панде пљачките и ќе излеземе. (Вади кутија со тутун). Да запалиме по едно цигаре... (Зема за себе си да совитка и му ја дава кутијата на Котета). Земи запали. Кате, донеси оган.

МАРА: Кате...

КАТА: Повели, мамо!

МАРА: Извади ја, ќерко, од ковчег ризата што е за Ангелета.

КАТА: Извадена е, мамо еве ја на ношви! Зар заборави?

МАРА: Убаво. Варди го па'јнчето со пченица, во префаќање, да не ти се истури.

КАТА: Не мор, мамо, не се мерачи...

КОТЕ: Ама убав тутун си купил. И јас некни зедев една полока, ама ич не чини пустинскиот, како слама е! (Ја вади кутијата и му ја подава). На, направи ако сакаш да видиш каков е. Лице има убаво, ама за пусто пиење ич не чини, ти велама — како слама е!

МИТРЕ: После ќе направиме од твојот, и него ќе го видиме. Еве сега имам свиткано.

(Ката им подава оган со маша да запалат).

КОТЕ: Колку го плати?

МИТРЕ: Еден јузлук.

КОТЕ: (не весел). И јас го зедев јузлук ама зошто ти е!

ПАНДЕ: (однадвор). Еееј! ајде, излегувајте!

МИТРЕ: Ангеле, готов ли си? Ајде, излегувај!

АНГЕЛЕ: Готов сум... (Тргнува).

МАРА: (се пушта го фаќа за рака). Чекај, чедо, не брзај, земи збогум со сестра ти, таа нема да дојде со нас, не чини да ја затвораме куќава сама.

ДЕПА: Кога се испраќа на туѓина куќа не се затвора, клуч не се става.

МАРА: Земи ја ризата, стави му ја и речи му со здравје да си оди.

(Ката ја зема ризата и му ја става околу вратот и ја спушта главата на неговото рамо, плаче).

КОТЕ: Што било тоа — плачење, пак ќе си дојде!

КАТА: Со... со... со... здравје, ба... ба... бате, да... да... да си о... одиш... Да не не за... за... забаравиш... (Го загрлува и го бацува).

КОТЕ: Женска работа, што требало плачење, не го праќате на бесење, на печалба го праќате. Речи му тука со здравје да си одиш, повеќе пари да спечалиш и побрзо да си се вратиш...

ФРОСА: Така е, многу да не седи зашто ќе се заборава за ваму.

МАРА: Кате, софрива да не ја креваш додека не се вратиме. Вака нека стои.

ДЕПА: Не ами, никогаш не сме ја кревале додека не сме се вратиле од попратувачка.

МАРА: Вратава од одајчето и портата да не ги затвораш, вака ќе останат дури до вечер.

КАТА: (со плачење). Убаво...

ПАНДЕ: (се појавува на вратата). Кинисувајте бре, луѓе што сакате да го остави дружината!

ДЕПА: У господ да брани!... Што зборуваш така?

МАРА: (зема стомна со вода и ја става на прагот). Ангеле кинисувај, срце, прв ти и кошни ја стомнава со ногата.

АНГЕЛЕ: Адет ли е?

МАРА: Еми, адет е штом ти велама!

ДЕПА: Слушај постари што те учат и прави, не прашувај. Безбели е адет што ти вели! Сите така си правиме!

МАРА: (го загрлува). Ај, со здравје да ми одиш, жив и здрав да ми се вратиш.

КОТЕ: Тоа ќе му го кажеш кога ќе се разделите кај Плачиврби, кај што е местото за плачење...

ДЕПА: Ти не и се мешај на жената, сака од куќи да му рече со здравје. Таму ќе биде повторно.

МАРА: (го бакнува). Писма да ми праќаш, срце, понабрзо, мајка да не ми те дума.

КОТЕ: Море, пари — речи — да праќаш понабргу, та за писма ќе ти праќа.

ДЕПА: И писма и пари, златен!

МАРА: Многу години да не сеиш. Спечали што ќе спечалиш, прави економија, пак дојди си да те жениме. Гледај побрзо пуштај пари да ја омажине сестра ти, да одбереме едно гајле, оти еве и таа дваесет на Митровден ги наполни. Еве, ние со таткати четириесет ги поминавме, сто години не ќе сме живи, дојди си побргу. Така, синко, да ми си прокопсан да не ни се ситат душмани.

АНЃЕЛЕ: Добро мајко, ич ти гајле да не бериш, ќе видиш што син си родила. (И ја бакнува раката). Седи со здравје. Гајрет! (Очите му се наполнуваат со солзи). Седи со здравје, татко. Пуцко да си! Пари ќе ти праќам секој месец: прво, да исплатиш секаде каде што борчиш; после да ја омажиш Кате. Само гледај во некоја куќа убава — домаќинска.

МИТРЕ: (кој досега се држи му излегуваат солзи на очите). Ај, ти, синко, остави на мене и на мајка ти.

АНЃЕЛЕ: После пак ќе ти пратам да си купиш некое нивче, да не одиш аргат по туѓи ниви. Потоа да направиш куќа, убава куќа сакам да направиш и тогаш ќе дојдам да ме ожениш. Тебе ќе ти донесам еден олкав чибук (ги раширува рацете) да седиш најгоре, да пушиш тутун и да даваш команда! Гајлето од куќата јас ќе го земам на глава.

МИТРЕ: (бришејќи си ги очите). Ашколсум бре, синко, ако биде вака како што велиш, сево село ќе ни завидува. (Го чука по рамото). Ако биде така, на коцобашијата од град ќе му ја побараме ќерка му...

АНЃЕЛЕ: Ќе видиш, татко! (Му бакнува рака и се завртува кон Котета). Седи со здравје, стрико Коте! (Му бакнува рака).

КОТЕ: Со здравје да си одиш, жив и здрав да си се вратиш! Не заборавај што му вети на татка ти!

АНЃЕЛЕ: Не чини повеќе да се фалам. Ќе ме видите. Седи си со здравје стрино, Котејце. (И бакнува рака).

ДЕПА: Со здравје да си одиш! Паметувајси ги зборовите!...

АНЃЕЛЕ: Седи со здравје, кумо. (И бакнува рака). Ако појдам кај кумон Донета што да му речам?

ФРОСА: Многу ќе го поздраваш и од мене и од децата. Кажи му дека и нив ги имав земено да те испратат. Ако се најдеш со него добро ќе биде и за тебе. Тој е појден порано и нешто повеќе има научено. А, е седан и во Влашко, со мајстори, доста години. Ај, со здравје. Да не те вртиме оти Панде ќе се кара. (Го бакнува во челото).

АНЃЕЛЕ: (се ракува со Спаса и Танета и им дава пари). Збогум, Спасо, Тане. Еве ви по пет пари да си купите шеќерчиња.

(Срамежливо децата ги земаат парите и си го, кријат лицето со рацете).

ФРОСА: (им ги фаќа и тргнува рацете). Што се срамите, речете му на крсников со здравје. Спасо, да пукнеш, ти барем си поголема, речи!...

МИТРЕ: Остави ги децата, не знаат, мали се.

ФРОСА: Ако, нека се учат. (Ја растресува Спаса). Речи, мор!...

СПАСА: Со здравје... (Се засрамува и се позавртува криејќи го лицето).

ФРОСА: А така. Речи и ти, Тане!

ТАНЕ: (како и Спаса). Со здравје...

ДЕПА: А, така! Ај, да сте живи. Вас да ви дојде со здравје татко ви.

АНЃЕЛЕ: Да го поздравам ли татка ви? Кај него ќе одам!

ФРОСА: Речете: да го поздраваш! Ај, речете оти не ќе ви праќа ни пари ни тутурка да свирите...

АНЃЕЛЕ: Јас ќе му речам на татка им дека се многу умни и да прати пешкежи за Спаса и за Танета; за Спаса кукла голема со коси та кога ја навали да спие, а кога ја исправи да гледа; а на Танета, да му прати еден костим граѓански алишта, една топка за да си игра и една музика да си свири.

(Спаса и Тане се гледаат еден со друг и се подсмевнуваат).

КОТЕ: Море, море... ќе се рече многу ги љубел!

ФРОСА: Ги љуби, ами како. Затоа пак и тие го љубат...

МАРА: Прекрсти се, синко, и излегувај. (Го зема паничето со пченица).

АНЃЕЛЕ: Седете со здравје!... Збогум, Кате!...

КАТА: (расплакана). Со здравје, бате!...

МАРА: Кинисувај, само со десната нога!...

(Анѓеле кинисува, а Мара му фрла пченица преку главата и така излегуваат; при преминувањето преку прагот Анѓеле ја турнува стомната со вода, која се истурува, а која од порано е наместена. Сите кинисуваат плачејќи, но повеќе куќните: Кате, Мара и Митре).

ДЕПА: Кате!... Митрејце!... не плачете, стегнете срце!...

(Сите излегуваат. Пауза).

КАТА: (се враќа липајќи од плачење и трча кон прозорецот, го отвора, вади шамиче и мрдајќи со него вика). Анѓеле, бате! со здравје!... (Пауза. Го затвора прозорецот и завртувајќи се и одат очите во иконата). Уф, кандилово угаснало! (Клекнува пред иконата и се крсти). Свети Никола златен, варди ни го и чувај ни го батета од лошо. (Ја откачува иконата од сидот, ја бакнува и пак ја става на местото. Се завртува, како занесена, кога и паѓа в очи вратата потрчува, но пред неа застанува неможна, и, закрепувајќи се на вратата, ја спушта главата на рацете и липа од плачење).

(ЗАВЕСА)

ЧИН ВТОРИ

Се одигрува во собата од првиот чин и при истата положба, со исклучок што софрата е дигната.

При кревањето на завесата Митре, Мара, Коте, Депа, Фроса, Спаса и Тане се поредени околу огништето, додека Ката е на нозе. Митре и Коте го фатиле челното место на огништето и поднавалени на перници пушат; жените нешто си прикажуваат меѓу себе.

ДЕПА: Коте, ние си заседнавме и не ни текнува да станеме. Говедата се врзани на јасли, ќе рикаат за јадење. Ние ги наполнивме шкембињава и за нив не ни текнува! А и кравата ни остана немолзена. Пак ако се пушти телето да ја исцица!

КОТЕ: Немај гајле, јатрва ти ќе ја сврши таа работа.

ДЕПА: Ама да ни текнеше да и начавме...

МАРА: Самата таа е сетена.

ДЕПА: Ама ако е сетена!...

МАРА: Пак, ете, золва ти е тука. Една од двете ќе се сетат.

ДЕПА: Та, да беше таа не берев гајле, туку си отиде сношти.

КОТЕ: Гледај си, цанам, ќејф, кога има дома луѓе не останува работата покус. Со себап сме се собрале, убав ни е муабетов, сакаш да ни го расипеш? Гледај си го ќефот тука!

ФРОСА: (на Мара). Кума, сега Ангеле ќе ви прати пари, гледајте да заушите некој домаќин за Кате, да ја омажите. Да го одберете тоа гајле.

МАРА: Нека пушти прво, после ќе му думаме за тоа.

МИТРЕ: (пие од пагурчето и му го подава, преку огништето, на Котета). Земи, Коте, напи се. Ние забораваме.

КОТЕ: Дај да цицнеме, и така работа немаме (Пие).

МАРА: Кате, наполни го ѓумчето мало со... Или чекај јас ќе станам. (Станува и оди го полни со ракија, а потоа го става на огнот и пак седнува.)

КОТЕ: Маро мор, немаш некое пиперче туршија за мезе?...

МАРА: Како да не, се наоѓа, вие само побарајте. Кате, донеси им на маживе некое пиперче туршија.

КАТА: Веднаш, мамо. (Зема чинија и излегува).

КОТЕ: На жеништава ич не им текнува. Ако не побараш, сам ако не си ја наредиш работата, ќе трпиш. Што велиш, Митре?

МИТРЕ: Така е. Пак и мене на ум не ми помина.

ФРОСА: Кој си јаде — тој си знае. Што велиш ти, Котејце?

КОТЕ: На жената секогаш треба носот да и намирисува мажот што сака. Оти, мажот си е маж, не е жена!

ДЕПА: Ајде, молчи тука! Ќе помислат кој знае колку си лош.

КОТЕ: Јас машки — правината!

ДЕПА: А! прав како јаже в торба!

КАТА: (влегува со чинија туршија пиперки и го става на огништето.) Повелете. Прощтавајте, ич низ ум не ми помина...

ДЕПА: Не срами се ти, ние сме си куќни... Коте, уште ли ќе седиме? Панде се забави!

КОТЕ: Јас не знам од арно кој бега! Еве Митрејца кладе костење да се варат. Ако не дојде Панде додека ги изедеме ќе си одиме. Седи сега тука! Што те тера ќецко за бегане!

МАРА: Во малово ѓумче костени не се варат... Ако сакате и костење да ви сварам. Се нашло...

МИТРЕ: Ама ти мислиш дека костење стави Митрејца во ѓумчево?

КОТЕ: Е!

МИТРЕ: Е, арно! Седи си со главата меѓу уши. Кога ќе тури тогаш ќе видиш.

КОТЕ: Не видов, ама што би можело друго да биде!

МАРА: Кате, подај ми ја, ќерко, кутијата од кафето и донеси филцани.

КОТЕ: А, ах, хах!... Сиктер манца! Убаво рече Депа да си одиме додека не не истерале.

МАРА: Седете тука, никој не ве тера. Нели рековте да го сочекаме Пандета додека дојде?

КОТЕ: Убаво ама зошто ти не сочека додека дојде Панде и после да ни дадеш сиктер манца, туку уште не дојден ја правиш?

КАТА: (и ја подава кутијата од кафе, дупла кутија кафе и шеќер, и голема дрвена лажица, со какви што се служат). Повели, мамо.

МАРА: (фрла во ѓумчето шеќер). Не плашете се, не ве терам.

ДЕПА: (и ја фаќа раката на Мара со која фрла шеќер во ѓумчето). Доста, мори, што стори?

КОТЕ: А, ова ќе биде татли сиктер манца! Чекај тогаш, да цицнеме уште малку од пагурчево. (Пије и му го подава на Митрета, а потоа зема од мезето).

КАТА: (носи филцани и ги става на огништето пред Мара). Еве ти и филцани.

МИТРЕ: Јас од оваа во ѓумчево ќе се напијам.

КОТЕ: Ама што, ракија ли топли? Аааа, ха, хах!... Така ли ја пијат жените, со мезето внатре?

МИТРЕ: Не се будали како нас, луто со луто — со пиперки!

КОТЕ: Не е лошо тоа, само и нам ако ни дадат.

МАРА: Кога се прави — за сите се прави!

КОТЕ: Е, е! не е лошо тоа!

ФРОСА: Лошото по душмани!...

КОТЕ: Така, Фросо, така! Лошото по душмани, а арното кај нас! Мајстори сте вие жените!

ДЕПА: И ние како вас. Што сме ние покотии од вас?

КОТЕ: Ааа, за зборење ич не се покотии од нас...

ДЕПА: Бога ми, ни за работа не сме покотии!

КОТЕ: Се гледа, се гледа по ракијата што ја пиете со мезето внатре, а нам ни давате пиперчиња да се труеме луто со луто!... Ааа... што сте вие!... (Се смее).

МИТРЕ: За тие работи пошерети се од нас...

КОТЕ: Сега гледам дека биле пошерети. (Му намигнува).

ДЕПА: Сега разбра ти дека сме пошерети? Ние малку сакаме, ама убаво! А вие не прегледувате: со мезе, без мезе, муренкојца, сливојца, коминојца... Само тури да се лока!...

ФРОСА: Не сум го знаела стрика Котета дека бил ваков изелговолкот...

ДЕПА: Што натемаго е! Кога ќе се зазборува!... (Мара турува од ѓумчето ракија во филцаните.)

КОТЕ: Митрејца денеска го пушти срцето.

МАРА: Ќе го пуштам, се разбира. Зошто? — си знам дека ми е прокопсано чедото — ќе спечали и ќе ми пушти. Не го одделив од куќи за уште да гладувам и да стегам!

КОТЕ: Така мори, Митрејце, пушти го срцето за да ја пушти и господ полна раката во оваа кука.

СИТЕ: Амин!

(Коте ја зема кутијата што стои на огништето и прави цигара).

ДЕПА: Се ми е умов во говедата дали ги нахранија! Ние не требаше толку да заседиме. Чуеш, Коте!.... Коте!... Коте бре!...

(Коте се завртува кон прозорецот и се смее.) Море Костадине!

КОТЕ: (се завртува). Чујам!...

ДЕПА: Што се потсмеваш како некој изел го волкот? Ајде да си одиме! Што се правиш на глум? Али умот ти е во топлава ракија?

КОТЕ: Зошто да ти одговорам?... Ете, кога ме викна на име — Костадине, ти одговорив. Ти не ме викаш како што сум крстен, туку: „бре, море, Коте...“ Јас не сум маче та ќе ми викаш коте!

(Сите се смеат и де гледаат во Котета, де гледаат во Депа).

ДЕПА: У, зулум голем, кој викал на маче коте?!

КОТЕ: (за шега). Будалине!

(Сите се мрштат оти така го викаат на кусо.)

ДЕПА: Чудо не те нашло, море мажу, што те стијоса сега сите да не направиш будали?!

КОТЕ: (сериозен). Кој ве прави будали?...

ДЕПА: Ами ти сега не рече дека будалите викале Коте?! Демек, сега ние сите сме будали што ти викаме Коте?!

КОТЕ: (сериозен). Вистина, бре, Митре, така реков — „Будалине“?!

МИТРЕ: (се мачи да одговори не е навреден). Вистина...

КОТЕ: Будалине реков?

МИТРЕ: Сега, вистина кога ти вела. Си помислив: што му текна сега на човеков да не направи будали! Да си пијан — не си пијан, немаме толку пиено.

КОТЕ: Е, проштевајте штом било така. Сум грешил. А знаете што сакав да кажам? — Бугарине! Бугарине му викаат на маче коте! Гледав дека сите се потскиселивте, ама кому му одело на ум дека сум грешил. Проштевајте.

ДЕПА: Ама што ти треба тебе да расправаш дека Бугарите му викале на маче коте. Пак, барем да речеше Бугарите ќе те разберевме. А — пак ти „Будалине“! А сите сме навикнале да те викаме Коте. Од каде да знаеме ние што мислиш! И, после, ние не сме Бугари та тебе те викаме коте, значи што рече ти: маче; ние сме си луѓе од местово наше — нашинци! И нашински си зборуваме!

КОТЕ: Право, демек, оти со сакање го реков — „будалине“, место Бугарине. Ама ич не помислив на вас... Сакав да направам една шега на сметка нивна. Вистина, ете; кој зборува многу и ќе греша! И јас така!

МАРА: (која на секого му става пред себе филцан со топла ракија). Оставете ги тие муабети, земете, напите се додека е топла. Оваа додека не се испие нема одење!

КОТЕ: Каде седевме до сега, ќе причекаме додека се врати Панде. Барем да чуеме некој абер. (Го зема филцанот). Со топла ракија, ова, со друга ракија друга молитва треба. Ај, бог што е убаво да даде!... Ангеле со здравје да си оди до наместо: добри абери да си слушаме; за радост од Кате и од Ангелета да си идеме.

СИТЕ: Амин!

(Настанува молчење, сите дуваат во филцаните и пијат).

КОТЕ: Е, сега зборувајте вие, јас ќе молчам штом грешам.

МАРА: (повторно им турува на овие што ја испиле, како и на другите попосле). А, оваа другава нека стои пак за кога ќе дојде Панде.

ФРОСА: Уште бре, луѓе да врне!

МИТРЕ: Треба да е подрасправено.

КОТЕ: (како и Митре кој е подиспиенет). Не гледам дека е затоплено? Еј, слава му на бога што ни го подрасправи временцево, за детето што е на пат... Ама си ја погодила мори, Митрејце, ракијава на солта, да ти е алал!

МАРА: Со оваа сол никогаш не се грешува, колку ќе фрлиш — фрлено ќе биде! Грешка нема — непресолува.

ФРОСА: (се смее). Што рече: „Фрли колку ти е стасана раката и не плаши се од пресолување“.

КОТЕ: Море, речете шукур господ ни го расправи временцево...

ДЕПА: Убаво е шукур, не е како што беше.

МАРА: Сполај му на бога!...

ПАНДЕ: (викна однадвор). Тука сте бре, луѓе? (Од вревата никој не го слуша и пред да се појави на вратата пак викна). Живи сте бре, луѓе! (Влегува, и пред вратата се тресе од снегот кој е наврнат). И надвор се тресев и за тука остана!... Непрестана ѓавол да го носи...

(Сите гледаат во него).

МИТРЕ: Што, ама уште ли врне?!

ПАНДЕ: Ами, сега што туку започна убаво да врне...

КОТЕ: А пак ние сега зборуваме „Шукур господ ни го расправи временцево“...

ПАНДЕ: Уште не стигнал до појас!...

(Му прават место да седне до Митрета).

МАРА: (полни филцан со ракија и му подава). Повели, Панде, сега.

КОТЕ: Депа моја истивка за кравата оти останала не молзена. А пак јас и велам: „Ќе го чекам Пандета абер да донесе“.

ПАНДЕ: И јас би чекал овде со блага ракија, да се најдеше некој друг будала во ова време да го носи Анѓелета. А вие овде сте му ја курдисале, сте ја здебелиле работата... Инаку не ви оди, студена залетнува!

МАРА: Зашто студено, дојдоа луѓево испомрзнати, пак реков ај да стоплам од ракија да се загреат.

ПАНДЕ: Си ги стоплила и дури си ги вгорила.

МАРА: Кажуваш многу врнело. Зборувај како поминавте со Анѓелета?

(Сите придобрани до него чекаат одговор, а Мара му притурува во филцанот).

КОТЕ: Кажи, Панде. Кажи пак да си одиме, оти кравата не ни е молзена!

ДЕПА: (се нервира). Не е молзена ами како! Кажувај пак да бегаме.

МИТРЕ: Ај, нека го испие филцанот пак ќе каже.

ПАНДЕ: Не бога ми! ракијава ќе ја испијам, а филцанов ќе ви го оставам. (Пие и со раката си врви по градите). Ооо, хо, хох! Што убаво ми стана! (Пие). О, хо, хох! А, да му цути устата на тој што нарачал! (Го подбуцнува Митрета). Убава работа било вака...

МИТРЕ: (му ја подава кутијата да направи цигара). Земи, направи ама и кажувај.

(Сите нетрпеливо чекаат и час го гледаат во устата, час во рацете).

ПАНДЕ: (ја зема кутијата и правејќи цигара). Да ви кажам. Еве како беше. Отпрвин, откако се одделивте вие. Не знам дали бевте стигнати уште овде, каде се најде во тој снег; од нивата на Коста Зидовски се зададе со трчање една мачка

црна! и само за еден чекор препомина пред нас — не замина, и влезе во трњето од нивата... а (на Котета) твоја!

(Сите се преплашени и очите им играат, додека Мара ја опфаќа страв и затоа тука гледа во Пандета, тука во Митрета. Панде сето тоа го забележува и сериозен наставува). Застанав и му велам на Анѓелета: „Не ни е убава работата — нешто лошо ќе ни се сретне. Анѓеле сиромав замрзна! (Ја пали цигарата од огнот во огништето).

ДЕПА: (преку другите се пушта и го удира по рамото). Нешто те нашло та те стиосало! Та остави го тоа пуство цигаре, пуство останало та се запустило! Кажувај понатаму што би, што го влечеш муабетот! Сакаш луѓево од нанозе да ги умреш?! Бре изел те волкот!... Ѓавол!

ПАНДЕ: И јас не знам што да правам, се збркав! Да се вратиме — му велам на Анѓелета — не чини, ќе се почуди цело село... Што ќе рече тој што ќе чуе и што ќе види! Ќе не сторат обајцата будали, а најмногу мене!

МАРА: (расеана гледа во Митрета). Ами, да се вратевте...

МИТРЕ: Нека оди! Јас го пуштив со името на бога. Во него имам надеш!

ДЕПА: Море Панде, што ти требаше да расправаш што станало кога веќе не си се вратил. Така сега, така и прееска пред тргнување. Чуден човек си бил!... Само за ставање мераци!

МАРА: После како поминавте, ви излезе нешто лошо?

ПАНДЕ: (лут). Вие не ме оставате да кажам, едната прашала, другата нафрлала, третата каснала!

КОТЕ: Молчете сега, оставете го човекот да каже!

ПАНДЕ: Ништо.

(На сите им олеснува и се смируваат. Мара му го полни филцанот со ракија, и се крсти, а истото го прават и другите освен Пандета и децата).

МАРА: Сполај му на бога!...

ФРОСА: Шукур, шукур кај не излегло на лошо. Црна мачка!...

МАРА: После? Понатаму?

ПАНДЕ: И така стигнавме в град.

МАРА: Анѓеле купи нешто?

ПАНДЕ: Што ќе купи, дуќаните затворени. Ти заборави дека денеска е недела?

МАРА: Вистина, изумив...

ПАНДЕ: Кога влегуваше в град биеше камбаната...

МАРА: Анѓеле се прекрсти?

ПАНДЕ: И Анѓеле се прекрсти и јас за Анѓелета се прекрстив! Низ пат, тек—тук, сретнувавме луѓе кај си одеа в црква. И така отидовме дома кај... кај... (Плуска со прстите). Ете, не ми текнува името.

КОТЕ: Кај кого му било, кај некој од тие што беа за одење во Америка.

ПАНДЕ: Не туку... кај ќирацијата... Ха! Кај Глигора Мостров, што бевме погодени да го носи до местото каде што е компанијата.

КОТЕ: Е, убаво. После?

ПАНДЕ: Вратата беше отворена. Ама јас пак тропнувам оти влегувам! Излезе една жена. „Кого го барате“ — праша? Еми, „Глигора, — реков, — човекот бевме пазарени за да го носи“... „Излегоа“ — рече од пенцере...

КОТЕ: Ете, пак кај нив други адети, кога се оди на печалба гурбетчијата да излезе од пенцере. Ќирацијата излегол од пенцере?

ПАНДЕ: Чекај, бре! Гурбетчијата од пенцере!... Жената што ми кажа, треба да беше жената на Глигора, не слезе долу ами излезе од пенцере и ми кажа...

КОТЕ: Аааа!...

ПАНДЕ: Афти по вратот, кога не разбираш. (Се смее). Гурбетчијата низ пенцере! Ти теквело?! (Му подава мунзи). „Неверувам рече да се појдени ни до укуматот. А некој може би и да не се излезени. Побрзајте — рече, вие, ама тие секако ќе се чекаат кај Плачиврба“...

МАРА: И таму ги стигнавте?

ПАНДЕ: Го минавме укуматот, никого не сретнавме; стигнавме до Заптијаната, никого не гледаме... Му викам на Анѓелета, задоцнети сме... И кога се качивме на камениот мост, кај Газаната, гледам веќе некој се качуваат на другиот каменен мост и му велам на Анѓелета: Стигнавме, тие кај Плачиврби додека се наплачат и разделат ние сме кај нив.

МИТРЕ: Штом сте ги загледале!...

ПАНДЕ: Пред да стигнеме кај Плачиврба веќе гледаме сите попратувачи се враќаат... Старите ги бришат очите, децата цимкаат, а невестите, ха, ха, ха! липаат!...

(Мара и Ката се потсетуваат и плачат).

ФРОСА: И вие побрзавте?...

ПАНДЕ: Ама ние и така брзавме, не се влечевме. Му свирнав уште неколку прачки на коњот... Глигор беше останат последен и беше ја ставил ногата на узенгијата, да се качи на коњот што требаше Анѓеле да јава. „Еееј, чекај, бре!“ — му викнав. Се обзрна и кога не виде рече: „Што се сторивте бре, луѓе?“ „Како што се сторивме, — реков, снегов ни го отежна патот, треба да го цепиш за да поминеш“.

ДЕПА: Навреме сте стигнале.

ПАНДЕ: Ги грабнавме обајцата со Глигора пљачките од Анѓелина, ги натоваривме, го задржав јас Анѓелета да се качи и Глигор му ја пушти прачката на коњот, отидоа! Ајде, со здравје — реков! Не заборавај веднаш со писмо да се јавиш од место! А штом ќе влезеш на работа и пари!

КОТЕ: Друго нешто?

ПАНДЕ: Е, што друго? И јас си го јавнав коњот и дупките ваму...

МАРА: Анѓеле се прекрсти кога се качи на коњот?

ПАНДЕ: Се прекрсти и тој и јас за него. Ти да не се мерачиш за Анѓелета. Ако сум, горе-долу, и јас млад, ама како што гледам по зборовите, детето е сврзано и прокопсано ќе ви биде. Треба да се надевате дека ќе спечали многу пари. А велат дека во Америка многу ќе може да се спечали. И Анѓеле ќе биде еден од тие многу што ќе спечалат!

(Митре, Мара и Кате се потсмеваат). Само... господ да го варди и да го чува после — овде кога ќе се врати!

ДЕПА: Зошто пак овде кога ќе се врати?!

ПАНДЕ: Како децана мали прашуваш, „Зошто пак овде кога ќе се врати?“ Како да не знаеш дека живееме во Турска земја, полна ајдуци и арамбашии! Севезден ќе му праќаат шамии да им врзе по некој жолт. Та и беговите; да не дошле некако инаку — со пот до она што го имаат? Кој пет, кој десет, а некој и повеќе!...

КОТЕ: Така е! Кај нас не е ни сиромав да бидеш ни оти пак богат...

ПАНДЕ: Ела ти не дај му на Османа Кица од Велешта и на Арифа Ќура од Враништа; та макар и на Дилавера Винца... Под камен да се скриеш ќе те најдат и ќе те заберат. А после дома ќе пратат абер: „Филан се наоѓа кај нас, пратете сто, или двесте наполеони — тука веќе колку ќе им коптиса душата — за да ви го ослободиме. Парите оставете ги на фиљан и фиљан место под тој и тој камен

за да си ги земеме. Сроќ толку и толку дена до толку и толку саатот. До овој саат филан ќе биде кај нас на гости како при тетка, а од тој саат натаму му се знае — главата негова ќе оди на местото од парите. Аберот го праќа филанкиши“.

(Зборовите на Пандета создаваат страв кај сите за иднината на Ангелета; преплашени и замислени со поведени глави слушаат).

КОТЕ: (полека ја дига главата). Прав си, не еден склаф е земен, и кој не бил откупен му летнала главата од рамената. А некој само заради тоа што не зготвиле до саатот што дале теир!...

ДЕПА: Море Панде, не ти требаше да расправаш вакви муабети. Отсега ги ставаш луѓево да думаат за некогаш.

КОТЕ: Кога ќе се враќаме од пусто Влашко да се облекуваме во стари алишта и да ги криеме парите овде-онде по џамаданчината, да не ни ги најдат...

МИТРЕ: (тешко ја дига главата). Додека е вака за нас нема живот. Робови сме се родиле и, како што се гледа, робови ќе умреме. Главите ни даваа надеж во востанието, како би, и тоа пропадна. Кој е крив не знам, али гледам дека нема спас.

ПАНДЕ: Кој е крив? — Самите? (Се запалува и станува). Рибата од главата се смрдува! Дигаат востание уште не готови!...

КОТЕ: Па зошто не се причека? Ти одиш горе-долу, кажи што си научил!

ПАНДЕ: Големците — главните помеѓу себе не можеле да се разберат. И го фрлија народот пред време во борба; како слушам, велат за туѓи интереси, предавници! Народ оставија без ѓерамида на главата; мајки и жени завиени во црно; деца сираци!... За попустина.

(Сите ги нишкаат главите одобрувајќи) А и сите ние сме криви!...

КОТЕ: Зошто пак и ние?!

ПАНДЕ: Како зошто?! Зар треба да ги праќаме децата на гурбет, да печалат пари?!... Пак в планина се додека се истреби непријателот! Али со оние што умеат да го водат народот и што се засебе, а не се продадени кучиња!

ДЕПА: Што те стиоса, море Панде да прикажуваш само стравови! Поарно кажи нешто да се насмееме...

МИТРЕ: Прав е Панде. Да беше го кажал порано ова, немаше да го праќам Ангелета на печалба, а планина, в планина младите да се борат против кучиња! Што дека ќе спечали кога утре друг ќе му ги јаде парите?!

КОТЕ: Така е! Така е, аклија е Панде! Еве четири во пет месеци од востанието поминаа, а тие четници што останаа живи уште се горе в планина. А што можат тие сами?!

ПАНДЕ: Сите треба горе, а после со пушка, нож и бомби долу!...

МИТРЕ: (скокнува и како да сака нешто околу себе да зграби и нападне). На јуриш долу: на укуматите, валилаците!... На војската и заптиите!... За тоа, не на гурбет во Америка, в планина!... в планина сите! И ние вака што сме помлади, како Панде, јас!... (Покажува на Котета и децата). Овде оставање само тие што не им мрдаат нозете. Жените способни, да носат леб, пушки, фишеци, бомби!... Гнасоти и едни, ние да ги оставаме коските на гурбет, а тие да ни ја кркаат потта наша. Гиди домуз олди домуз!...

КОТЕ: Така ќе јаваат се дури не се разбереме оти сме едно. Се правиме кој едно, кој друго. Кој трга наваму, кој трга натаму! Дури не се оставиме од тоа: јас сум ова ти си она, за нас нема спас! Ништо не можеме да сториме! Ќе ни седат качени на главиве и ништо не можеме да им направиме. Вака!...

МИТРЕ: Така е, се дури не се сториме едно ќе не јаваат и ќе не јадат.

ПАНДЕ: Таа работа — да се здружине, стои од главите, а ние сме опашките.

МИТРЕ: Тие се криви, ние сме како овцине: вamu-вamu; таму-тamu... Јас да излезе некој во народот и да рече: сите ние што сме потиснати — робови на агите на беговите, на царот да се здружине и заедно да удриме на сверовите, а не да се делиме; да видите — чудо правиме! Челик сме бре ние!

КОТЕ: А да ни подадат рака и Срби и Бугари...

ПАНДЕ: Да ни подадат рака, тие да ги отворат клештите еднавoр, а ние од внатре, али чесно!... Не после браќата да не јадат.

КОТЕ: Да сме ние внатре сложни, може да се најдат некои што ќе не споможат.

ПАНДЕ: Рековме: рибата од главата се смрдува!

ДЕПА: Море, ние немаме касмет, вака сме се родиле и вака ќе се искинеме. Ќе не јаваат до јавање... Попустина само што си правиме муабети: вака ќе биде, онака ќе биде. Откако се знам, а еве преку шеесет ги имам, само тоа се збори и до ден денешен никому ништо. Кој си ја има силата си прави, а вие ништо не можете ни да сторите ни да направите. Толкумина ги имаат оставено коските по планините и се за бадијала. Море луѓе, за маки сме родени! Да беше така —не ќе беше вака!

ПАНДЕ: Море, ќе ги откорнеме, само не знам кога!...

МАРА: Кога ќе изгине светот.

МИТРЕ: Еее... ништо не бива со лес... (Ја нишка главата). Мореее... ќе им дојдеме доака, туку што рече женава: „Откако ќе изгине народот“. А ќе им дојдеме доака, и нас ќе ни дојде умот!

ФРОСА: Ќе ни дојде умот откако ќе си оди кумот!...

КОТЕ: Дури е жива Србија тука е кумот! А, ако умре и таа, тогаш не ни останува ништо друго освен да се потурчиме.

МИТРЕ: Е, не е така, Бугарија е повеќе за нас...

ПАНДЕ: Ете тоа не ви чини; Коте што рече: Кој трга наваму, кој трга натаму; јас сум ова, ти си она...“ А еве сега пак истото! Едниот мисли на Србија, другиот на Бугарија. А бре, како ни се вика земјата така ни е името! Депа е жена и пред малку рече еден поумен збор: „Ние не сме Бугари... — само прескокна да рече не сме ни Срби, — туку сме си луѓе од местово наше — нашинци!“ Ете тоа сме бре, нашинци! Сите за името и тогаш сме фатени за рака.

КОТЕ: Јас што реков: „Не сме сите едно“. А да сме сите едно дваесет и четири саати не би ги трпеле. И ти си прав, и јас може да имам кабагет. Сите треба да го ставиме прстот на умот...

МАРА: (се присетува). Се зафативме со муабети не си ја допивме ракијава. (Им турува на мажите). Ајде, напите се вие мажи уште по една, тааа... ние овде не можеме да ги ујдисаме работите. Ова пусто турско не е од денеска, од петстотини години е пустинското, пусто да остане! Толку веќе!

СИТЕ: Амин!

КОТЕ: Еее... така е мори, Митрејце, ама ако не си поправевме вака муабет од каде ќе се сетевме што треба да правиме и како треба да си ги поправиме грешките. Туку Панде нека е жив што не потсети. На раѓање, на испраќање, на радост, на јадост, секогаш кога имаме себап да се сретнеме, треба за ова да Поговориме, ако сакаме грешките да ги исправиме. Еве, јас го наоѓам прав Пандета! Не знам што мисли Митре...

МИТРЕ: Пааа... и прав е. Сите грешиме. А за да добиеме слобода не треба да грешиме.

ДЕПА: Море, прав и пепел тој да ми се стори што ги отвори овие муабети. Место да си попееме и да се посмееме тој отвори мецелис... Кај ни беше муабетот, а тој кај го однесе, волкосаник, волк го изел. (Го удира по рамото). Само за стравои бил да му клава на човека.

(Панде се потсмевнува.)

МАРА: Ај, испите си ги филцаните.

ПАНДЕ: Ја богами филцанов не можам да го испијам, ракијава што е во него. А ако си смислила да го немаш филцанов да го ставам в џеб.

(Сите се смеат.)

ДЕПА: Пи бре, изелтеволкот! Пите, испијте ја, пак да станеме да си одиме. Ручек не најде овде, а ни оти Мара има нешто зготвено ни оти дома.

КОТЕ: Господ што е убаво нека даде, тој да ни ги ујдиса работите, во рацете негови да оставиме.

(Сите ги испиваат ракиите и стануваат).

ПАНДЕ: Седете со здравје сега, пак за добро идење да ви идеме и за венци.

(Сите се поздравуваат и кажуваат по некој збор. Кате на сите им бацува рака.)

(ЗАВЕСА)

ЧИН ТРЕТИ

Во куќата на Софрета. Селска соба која дава впечаток на богата куќа. Лево врата; десно на ѕидот огледало, а понатаму, кон прозорците, е прикачена ламба; во дното четири прозорци еден до друг преку кои се гледа чардакот од куќата, преку него селски куќи. Под прозорците миндер што ја зафаќа и целата десна страна, подреден со ќилим и перници. Лево, напред, па се до вратата, ковчег за алишта. Подот е послан со нови рогузини и ќилим. Покрај ковчегот прибрани се неколку треножни столчиња.

При кревањето на завесата Ана е сама, добро е облечена и се дотерува на огледалото.

АНА: (весела и насмеана). Пак што, убаво сум вака. Зар не?... И вистина, убаво ми рече мајка ми вчера: „Ано ќерко, поднамирви се веќе малку поубаво кога одиш на вада, оти таму се собираат момичките и жените од целово село, пак ќе те прикажуваат. Ги знаеш какви се жените наши: „Оваа била ваква — онаа била онаква! Онаа нема вода во очите и се изнамирила... а онаа пак има, за в гроб ги чува. А ние се есапиме за домаќини во селово и не треба сами да се правиме ќотии. Ти си веќе голема, петнаесет ги наполни и во шеснаесет си влезена. Пак, може и некоја стројница да не погледа... Затоа, тебе не ти личи да одиш како-годе“... И вистина така е! Ете, сношти кога одев на вода ме пресретна Ефтим „Трупалено“! Ама ми се запули и (намигнува) чкрап со окото! А тоа чкрапнување не е за бадијала, (се чешка со прстот пред срцето) некој молец го ј аде овде. (Оди и се гледа на огледалото.) Пак што, од мене поубаво ќе најде?!... Да проштава! Ете, и Цвета некни ми рече. И навистина, Цвета не е таква да се крева до каде што не е. „Ти — рече — си убава, татко ти е богат, ние не можеме со тебе да се токмиме. Секако тебе ќе те побара Ефтим „Трупалено“. (Лицето и се зажарува, а градите и играат. Фрла опул во огледалото, весела и насмеана ја поправа марамата на главата. Се слушаат чекори од трчање по скалата и потрчува кон вратата. Првото и второто дете, неумејќи да се снајдат бараат врата по чардакот и си ги подаваат главите од прозорците. Ана потрчува кон прозорците.)

ПРВОТО ДЕТЕ: До... до... дојде... дојде Ангеле!... А, а, а... Ангеле дојде!

ВТОРОТО ДЕТЕ: (го поттурнува првото и поумирено.) Чекај бре, не знаеш да кажеш!... на чешмата, како што си полнеа жените вода, јас и овој (го поттурнува првото дете, кое сака да го измести и тоа да каже) се прскавме, застана и прашуваше каде седи Софре Танески. Јас се доближив...

ПРВОТО ДЕТЕ: Прв јас се доближив!...

ВТОРОТО ДЕТЕ: Ја, јас не ти реков овој човек не е од селово!

ПРВОТО ДЕТЕ: (му се криви). Еее!...

ВТОРОТО ДЕТЕ: Се доближив и чув каде му рече жената: „Софре и Кате си се на нива, туку може да е тука момичката“. И после една друга го праша кој си ти, а тој и рече: „Брат и од Кате — Ангеле“.

ПРВОТО ДЕТЕ: (во исто време со второто и тоа). Ангеле!

АНА: (ошемоглавлено). Ангеле!...

ПРВОТО И ВТОРОТО ДЕТЕ: А, ха!...

АНА: Вујко ми Ангеле?!... (Децата ги собираат рамењата.) Од Америка иде? (Ги собираат рамењата.) Ангеле!... Треба да е вујко ми Ангеле!... Каков изгледа? Полн, така...

ВТОРОТО ДЕТЕ: Со толкави куфери!...

АНА: Со куфери?! Во градски алишта?

ПРВОТО И ВТОРОТО ДЕТЕ: Во градски алишта!

АНА: (среќна). Тој треба да е! Чекајте!... Влезете внатре! (Оди и бара во ковчетот.) (Децата влегуваат и сиркаат во ковчетот кај што бара. Вади од ковчетот две шамичиња и две јаболка и им дава по едно на децата.) На, зашто, ми кажавте, по едно шамиче да си се бришите и по едно јаболко да си каснете. (Децата радосни и со скокање излегуваат.) Што ќе беше сега ова да дојдел вујко ми наврапито од Америка?! Ни писмо пуштено, ни кажано!... А не оти го познавам за да го дочекам, но тој мене!... А и татко ми не го знае... (Се досетува и се чукнува по главата.) Уф, што сум будала!... Што не излезам да го пречекам?! Вујко ми дошол од Америка а јас седам како скаменета! (Потрчува кон вратата и таму застанува чукнувајќи се по главата.) Их! како забудалена, како врзана?! (Потрчува збркана сакајќи нешто да подреди.) Кај одам додека не поспастрам малку! (Се слушаат чекори.) Иде!... (Потрчува кон вратата.)

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ: (влегува со еден куфер и го остава среде собата). Добра вечер!

АНА: (збркана, налетува на него). Добро дојде!...

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ: Еве го, ќерко, по мене ќе дојде...

АНЃЕЛЕ: (влегува со еден помал куфер кој во носењето дава впечаток дека е многу тежок и го остава до другиот). Слушај... ти... како те викаа?

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ: Чујам! Еее... (Гледа во рацете од Анѓелета кај се бара по џебовите).

АНЃЕЛЕ: На, земи еден бакшиш зашто ми го донесе куферов. Доста ли е?

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ: Еее... доста... (Ги брои и фрла поглед во рацете од Анѓелета дали уште ќе му даде.)

АНЃЕЛЕ: Тој, куферот голем што го оставивме долу, нека стои таму!

ЕДЕН СЕЛАНЕЦ: (ја нишка главата одобрувајќи). Убаво...

АНЃЕЛЕ: (пуштајќи рака). Ти си Ана!...

АНА: (збркана и засрамена). А... Ана сум...

АНЃЕЛЕ: Ме познаваш ли кој сум?

АНА: Не, туку...

АНЃЕЛЕ: Туку што, си чула за мене? Е, тој сум јас вујко ти Анѓеле, за кого ти прикажувала мајка ти.

АНА: (му бацува рака). Ха, ми прикажувала...

АНЃЕЛЕ: (ја бацува в образ). Така! А каде се сега татко ти и мајка ти? Сама си ти овде?

АНА: Сама сум. На жнијење се тие. Отсега треба да дојдат... Седи де...

АНЃЕЛЕ: Ќе седнам, не бери ти гајле! Оти, како сте вие? (Седнува.) Татко ти, мајка ти, здрави се?

АНА: Убаво сме сите...

АНЃЕЛЕ: Та, жнијат рече, а?

АНА: Еве две недели каде што жниеме и, не знам, уште една недела дали ќе свршиме.

АНЃЕЛЕ: Зошто не земете повеќе жетварки?

АНА: Имаме петшестина, повеќе не можеш да ги најдеш. Секој си брза прво своето да си го сврши и да си го прибере берикетот дома. После ќе има, ама не можеш да чекаш, ќе се пресуши житото и ќе испадне на нива... Што фајде?

АНЃЕЛЕ: Ти не им помогнуваш по некој пат? Или, ти си момичка за мажење, не те земаат, а?

АНА: Јас им готвам јадење, — ручек, вечера... појадок. Еве, досега бев во другоно одајче готвев. Еден треба да седи дома!

АНЃЕЛЕ: Ами ти можеш сама? Таа е тешка работа!

АНА: (се потсмева). Ами, можам. Месам, печам, манџи правам. Се што треба!

АНЃЕЛЕ: Па ти си била готова момичка за мажење! Си фрлила око на некого? (Ана се срами.) Имате некое гумно овршено?

АНА: Овршивме едно гумно и го пуштивме на воденица. Беше поарчено старото.

АНЃЕЛЕ: Е, штом така ќе сме јаделе бела погача од ново жито.

АНА: Ќе јадеме...

АНЃЕЛЕ: Убаво те држела мајка ти — промената... Вака работиш?

АНА: Не џанам, се облеков за да појдам на чешма, да донесам вода за вечера. Пак, таман да излезам и дојдоа две деца ми рекоа иде Анѓеле... Море, кој Анѓеле им велама?

АНЃЕЛЕ: Ама ти знаеше јас кога дојдов?

АНА: Знаев... После, поголемкото рече: „Дојде еден човек од туѓина и застапа кај чешмата, се распрашуваше кај седи Софре Танески. Пак една од жените ни рече: „Трчајте дечиња, кај Кате, кажете дека е дојден брат и од Америка...“

АНЃЕЛЕ: Ти е кејф тебе што дојдов?

АНА: Ами, како не ќе ми е кејф...

АНЃЕЛЕ: Ај, кога ќе одиш на вода? Ќе се забавиш! Оди си ти, јас можам и сам да си поседам, овде сум дома!

АНА: За тоа не сака велење дека си дома... Туку немај гајле, ќе викнам некоја жена од комшииве и подоцна ќе појдам. Туку, не знам што ги нема овие... Што се забавија? Друг пат порано си иделе, а денеска кога треба ги нема!

АНЃЕЛЕ: Далеку е нивата?

АНА: Не е далеку, овде, над село! Прощтавај, се зафативме со муабети и заборавив да ја запалам ламбава. (Ја запалува.) Вака, да се гледаме поубаво. (Се слушаат чекори и потрчува до вратата.) Ете се, идат... Не кажувај се, да видиме али ќе те познаат.

АНЃЕЛЕ: Оке?!... Ти како ќе речеш.

АНА: (ја отвора вратата.) Кај сте вие? Имаме и други гости!

СОФРЕ: Камо вакви гости да ни идат секогаш...

АНЃЕЛЕ: Збори за волкот — волкот на врата!

СОФРЕ: Е, добре ни дојде! (Се бацуваат в уста.)

КАТА: (истрчува.) Бате!... Добре ни дојде!... (Се загрлуваат и се бацуваат в уста. На Ката солзи и излегуваат од радост.) Зошто не ни прати абер по некој човек оти си дошол? Кога дојде? Камо се тате и мама?!...

АНЃЕЛЕ: Зарем наместо јас да ги барам од вас вие ги барате од мене?

КАТА: Не идеш од дома?! (Гледа по собата и и паѓаат в очи куферите.) Ама навистина, ти право идеш кај нас!

СОФРЕ: (му ја префрлува раката преку рамото и го води да седнат на миндерот.) Седи.

АНЃЕЛЕ: Вистина, ами што?... Кажете сега како се дома! Мајка, татко, како се?

КАТА: Убаво се, само се остарени, не се како што ги остави. Туку, според други, уште убаво се држат. Пак сега, делми дојде ти, уште поубаво ќе си бидат.

Ано, што правиш ти? Вечерата готова ти е? Оти жетварките сега ќе стигнат, отидоа да си ги остават срповите и да се измијат...

АНА: Вечерата е готова само вода немам донесено за пиење.

КАТА: Зошто, мори ќерко, што си правела досега?

АНА: Пак прашуваш што сум правела. Брата ти го дочекав, повеќе од тоа што сакаш?

СОФРЕ: Зарем одамна е дојден?

АНА: Па, скоро цел саат...

АНЃЕЛЕ: Орајт, еден саат треба да има.

КАТА: Ами нам дури сега ни кажаа, и ги фрливме срповите, трчај ваму. Месечината грееше како ден и рековме по ладот нешто да отمیمе.

АНА: Ама вам ви кажа некој?! А пак јас му реков на вујка да не се кажува, да видам али ќе го познаеш. Аааа... така?...

КАТА: У, да не ни кажеа немаше да го познам. Многу се изменил. Кога си отиде беше дробен, мал, слаб... А сега пораснал, се здебелил... Оти облекана... Пак и мустакине ги бричел, како сега овде в град, та ела познај го.

АНЃЕЛЕ: Американска мода е да се бричат мустаките. Пак, таму живееш!

КАТА: Што ти знам јас од каде и од како. Нели ги бричат...

СОФРЕ: Порано кога ќе се колнеа старите ќе речеа: (се фаќа за мустаките) „Овие ќе ги фрлам... таму и таму, ако не го сторам; или ако биде така, или не биде вака, како што велам јас.“ А сега со ред ги фрлаат граѓаните!...

АНЃЕЛЕ: Орајт, зету, јас татка ми сум го слушал да вели така. Така дојде пустото време. Сега луѓето се ишеретија, не се како некогаш. Гледам и тука, кај што поминав, друг е светот, се носи како таму... Не се како некогаш! Помнам, старите кога ќе земеа да се напијат прво нив ќе ги наквасаа после грлото. Си спомнувам стрико Коте кој ги имаше олкави!

СОФРЕ: Така е вистина за тоа.

КАТА: Ано, што се заштури? Види викни некоја жена од комшииве и појди по вода. Викни ја Софка.

АНА: Уф, мори мајко, каква си веќе!... Сакам да му се напулам на вујка, прв пат го гледам. Треба да го познавам кога ќе го видам...

КАТА: Немај гајле, не ти гини! Сега веќе не го пуштаме до никаде да оди. До каде деда ти и баба ти. Пак ене се кај се!

СОФРЕ: Сега да свршиме со гумењава и со берење на гравот, и ќе те пуштиме да поседиш кај вујка ти до пченки берење. Пак по пченка берење, нарочно по грозје брање, ќе го свршиме, ќе го жениме и цела зима ако сакаш остани таму.

АНЃЕЛЕ: Орајт, невеста треба бездруго да ми барате.

АНА: Их, блазе си ми, има да пеам, да скокам, да играм!... (Потскокнува од радост.)

СОФРЕ: Ајде, ќерко, знам дека не ти се одделува од вујка ти, ама треба да појдеш на вода. Сега ќе дојдат аргатките, треба вода за пиење.

АНА: Ќе појдам, џанам, туку се премислив, зошто да викам од комшииве кога сега ќе дојдат жетварките и со некоја од нив ќе појдам.

КАТА: Ај така нека биде, и така чини.

АНЃЕЛЕ: Ано, донеси го куферот понаваму.

АНА: (го подига). Леле што бил тежок! Што има, вујко, овдека, пари? (Му го носи.)

АНЃЕЛЕ: (бара клуч по џебовите и отвора). Трчај, ќе видиш! (Префрлува во куферот и вади златен саат). Еве, зету, тебе еден златен саат ти донесов. Има и нешто друго само изгледа во големиот куфер е.

СОФРЕ: (земајќи го). Што ти требаше да се арчиш... (Го разгледува радосен).

АНЃЕЛЕ: Како било тоа, не е тоа лаф! (Бара и понатаму и вади пред себе еден чифт женски чевли, еден златен прстен и еден чифт женски копринени чорапи.) Еве, сестро, тебе ова сум ти го донесол. Со здравје да си ги носиш. Дома и нешто друго ќе најдеме...

КАТА: Да си жив! Господ повеќе да ти даде! (Ги зема претсебе на skutot.)

АНЃЕЛЕ: (претурајќи во куферот вади чифт женски чевли, женски копринени чорапи и златен прстен и ги дава на Ана.) Засега еве ова за тебе. Со здравје да си ги носиш!

АНА: (весела, потскокнува). Да си жив!...

АНЃЕЛЕ: (вади една мала кутија, а од неа златен синџир со медалјон од пет златници). Ано те бендисува ова? Што велиш?

АНА: За кого е, вујко, за невестата?

КАТА: За невестата, не сака велење.

СОФРЕ: Што прашуваш, толку не ти текнува!

АНЃЕЛЕ: Ано, чекај да видиме како стои? (И го става околу вратот).

АНА: Што е убав, мамо!...

АНЃЕЛЕ: Те бендисува?

АНА: Многу е убав! Која ќе има касмет да го носи.

АНЃЕЛЕ: Оке... Штом те бендисува со здравје да си го носиш!

АНА: (скокна од радост). Здрав, жив и весел! Охо, хох!... Охо, хох!...

КАТА: Море, што и го даваш нејзе, чувај си го за невестата!

АНЃЕЛЕ: Има мори, сестро! И за неа има! Седи си раат.

АНА: Вистина, вујко, што донесе за невестата твоја? Чекај да видам!...

АНЃЕЛЕ: (намигнувајќи му на Софрета). Сешто! Само, сега не можам да барам, тие се поздола. Дома ќе ги видиш!

АНА: Ај, добро! Да си жив! Господ повеќе да ти даде! Сега пак од невестата да ни даваш. (Играјќи со него го удира по рамото). Сега веќе не те пуштаме да мрднеш! Да свршиме со берикетиве и веднаш ќе те свршиме, ич не оставаме за понатаму!

АНЃЕЛЕ: Оке, внуко! Сега сум дојден, што сакате со мене тоа правете: ме колете, ме бесете...

КАТА: (реагира). Не зборувај такви зборови! (Го потурнува). Помести се од местото!

АНЃЕЛЕ: Ме вршите, ме жените...

КАТА: Така ете! Лоши зборови не! Само убави, благи: вршење, женење... За радост, за веселба, а не такви — будалаштиње!

АНЃЕЛЕ: Така иде зборот. Вака, Софре?

СОФРЕ: Зборот, шура, кај ќе го носиш таму оди.

АНА: Ако ми се мали чевливе ќе изгорам од жал... (Седнува да ги проба). Али, не со копринените чорапи ќе ги пробам.

АНЃЕЛЕ: Ако се мали ќе плачеме!...

КАТА: Ама што зборуваш такви зборови?!...

АНЃЕЛЕ: Зборот ми е. Ако се мали ќе најдеме други!

КАТА: Зборот!... Нејќам да зборуваш такви зборови!

АНЃЕЛЕ: Ами, чудо; од зборот нешто ќе дојде! Во Америка во такви работи не се верува. Има еден збор од старите наши: „Господ со кисели јаболка не се лаже!“.

КАТА: Така ете, кажи нешто за Америка како е.

АНЃЕЛЕ: Што да ви кажам, слободија голема... не е како овде. Му го паметам зборот на Пандета... Вистина мори, Кате, Панде жив е?

КАТА: Како волк!

АНЃЕЛЕ: Каде да сакаш да одиш, никој потаму стапи не ти вели.

СОФРЕ: И овде така е веќе, никој не ти вели потаму стапи. Се истребија ајдуците што земаа склаф. Доколку излезе некој, власта ги гони.

АНЃЕЛЕ: Сега не знам, али порано беше треси пола и бегај.

СОФРЕ: Е, остави го ти турското, тогаш други времиња беа!

АНЃЕЛЕ: Мислиш сега тоа го нема, поарно е? Море, биле, се и ќе бидат парите отепувачка! Јуда е парата! За пусти пари човекот најмилото си го продава! Кој немал пари секогаш бил раат, а кој ги има: ништо да не му е, сам ќе дума и лоши соништа ќе сонува. Од Америка поголема слобода здравје, ама...

СОФРЕ: Ами тоа не сака велење... Таа пустиња на јаже ги става луѓето, а и од јаже ги сметина.

АНЃЕЛЕ: Затоа ти велам, јуда е таа пустината. Ти велам, во Америка голема слобода е, ама, како овде порано што земаа склаф, склаф и таму земаат. Гангстерите таму од дома ги земаат богатите со автомобил и, ако не им дадеш колку ќе ти преценат, ќе им ги земат главите. Парата...

КАТА: Тогаш што ни ја фалат Америка!

АНЃЕЛЕ: За кого е убава, за кого е црна и таа. Спроти ние што бевме овде, кога си отидов јас, таа е шеќер. После, таму што немаш: кина, театри, паркови... Што нема за времето да го убиеш...

КАТА: И овде сега има сешто. Само пари! Ги имаш ли нив, се (Покажува со рацете). Парите олкави ти ги отвораат очите! Туку, како му било... Сега гледај да те проженеме зимава, та тоа што си гледал досега нека ти биде. Дваесет години си гледал, си гледал, си се нагледал. Сега ќе ти ставиме јарем и нема повеќе мрдање. Татко и мајка изгорени се за радост!...

СОФРЕ: Ах... сега тие кога ќе го видат ќе се израдуваат... Првиот збор за женење ќе им биде. Пак и ред е да се ожениш што побргу. Како што ќе го одмениш татка ти ред е да ја одмениш и мајка ти. Да си ја земеш целата куќа наглава. За нив веќе отсега само најгорето.

АНЃЕЛЕ: се е тоа убаво што велите вие, ама беќарлакот не се враќа и затоа не се брза. За женење е лесно. Што рекол некој: „Која страчка без опашка та Кристафил мој без жена!“ Која страчка без опашка та јас без жена! Ќе се женам!...

КАТА: Вистина така е, ама тоа се вели за некој млад, уште зелен што сака да се жени. А пак годините твои не се веќе за така да се рече!

АНЃЕЛЕ: Орајт, не велам дека не е така. Ама ти што рече? „Да ти клајме јарем!“ А женењето навистина е јарем! Турците за тоа имаат еден убав збор: „Беќарл’к — бејл’к; свршен — везир, а женет резил!“ Ете тоа ме чека кога ќе се женам!

КАТА: „Беќарл’к — бејл’к...“ Ама и беќар на стари години да седиш дома, бога ми, не е бејл’к!... Ами — укор! Се си личи до едно место!

СОФРЕ: Така е!...

АНА: Така е! вујко!

АНЃЕЛЕ: Еве и Ана вели како што велам јас.

АНА: Не, бога ми, како што велиш ти, ами како што вели мама!

АНЃЕЛЕ: Ќе биде, и тоа ќе биде. Само да сме здрави и живи. Се смеам јас. Прашајте ми ја душичкава како ми досадил тој бекарл'к... таа пуста туѓина. Америка си е убава, ама за тие што им се блиските — најмилите околу нив, а за нас, одделени од вас — црна е! А уште поцрна за оние што ги оставија таму, нозете и рацете, по фабриките та дури и главите. Таму, вистина ти плаќа, ама низ носот ти ја вади заработувачката. Јас некако се снајдов и полесно поминав, а и повеќе спечалив. Некои не можат да тргнат настрана за да се вратат.

КАТА: Така речи... Не ни ставај тежина. (Се слушаат чекори на жетварките). Жетварките се. Слушај, Ано, не ги носи овдека, сакав да кажам не ги викај ваму. Нема да ти идаат од Анѓелета. А и да можеме да си позборуваме уште малку куќни муабети со вујка ти. На чардакот стави им да вечераат. (Ана излегува). Слушај, Анѓеле, сега ти сакаш вечерва овде да спиеш или мислиш да продолжиш за дома?

АНЃЕЛЕ: Ти како ќе речеш.

КАТА: Ако ме прашуваш мене, мене ми е мило овдека да спиеш. Само, ти што мислиш?

СОФРЕ: Зошто?... Нека спие овде...

АНЃЕЛЕ: Јас го направив есапот вака: да вечераме овде, и бидејќи селото не е далеку, да одиме сите заедно.

СОФРЕ: Што велиш ти, Кате?

КАТА: И јас не знам што да речам. Како што викнаа: „Дојде брат ти Анѓеле“ ја оставивме нивата уште за малку недожниена. Ќе ја испасат ајвани. Кога ќе појдеме ние не можеме веднаш утре да се вратиме. Ти што велиш?

СОФРЕ: Што да речам!... Вистина е дека не е ујгун... Да одиме сите заедно треба да се најде некој да се остави во куќава, за ајваните, за полето... После, жетваркиве ќе ги загубиме за другите ниви... Да го пуштиме сам и тоа не чини... Да го држиме до утре, додека наредиме друг да го земе гајлето, ќе се лутат старите; ќе кажат еве каде сме, знаете саатот како го чекаме да го видиме, а вие сте го задржале за работите ваши. Да одиме и утре да се вратиме рано нема да можеме, кога ќе се распиштоли дедо, од радост ништо не ти гледа. На се ќе заборава!...

КАТА: (замислена). Е, што правиме? Што велиш, ти бре Анѓеле? Сега, работава е ваква!

АНЃЕЛЕ: (ги собира рамењата). Не знам што да речам; како ќе го најдете вие за мунасип така ќе направиме.

КАТА: Ништо, ако не да вечераме, пак може низ вечера ќе ни падне на ум како да направиме. Што ќе речете?

АНЃЕЛЕ: Оке.

СОФРЕ: Добро, така нека биде. Туку... што мислиш да вечераме?

КАТА: Тоа што е зготвено. И порачав на Ана да зготви малку месо со компири, две комадина и млеко кисело. Не ќе правиме нешто нарочно за Анѓелета. Ние сме си куќа, за тоа има време...

АНЃЕЛЕ: За месо со компири во мевов ми е изникнато. Нешто сукана работа ако има...

КАТА: Ете, де комад — зелник со кисело млеко. Колку да поминеме вечерва...

АНЃЕЛЕ: Така ете, дај ми ти мене нешто што не сум јал дваесет години, домашно сукано, та за месо со компири (покажува на стомакот) колку видел овој!... Празе, лукче, пиперче, зелник што рече...

АНА: (влегува). Сега како сакате, за вас овде да донесам?

КАТА: Овде ќе ни донесеш, помалото комаде и едно грне млеко.

АНА: Месо да не носам?

КАТА: Не сака вујко ти. За месо вели доста сум јал...

АНА: Ама ова е, вујче со компири!

АНЃЕЛЕ: Ах, мори внука, таму ги има што ги има пусти компири, може осумдесет сорти! Некои се како змии. Пак вака, за печење што ја има една сорта, благи како колачиња со шеќер.

АНА: Их, бре вујче, како не донесе некое кило...

АНЃЕЛЕ: Да може човек се да донесе... Пак за компири кому му паднало на ум!...

АНА: Ама селанец си, да ти текнеше да земеш за семе! Та за едно јадење дека ќе каснеш не ќе пуштиш рогови...

АНЃЕЛЕ: Орајт. Да ми текнеше да донесев за семе не ќе беше лошо. Ама што да правиш, еден ум — али за лето, али за зима; за кога побргу?

КАТА: Да донесеше — ќе донесеше, не донесол и без нив ќе поминеме. Како досега и отсега. Сполај му на бога тебе што те донесе.

АНЃЕЛЕ: Права е Ана, да се сетев за семе да донесам не беше лошо.

КАТА: Реков — „Здравје“! Дека не сме јале досега та не сме порастиле толкави! Само да сме си живи и здрави ние! Сполај му на бога тебе што те донесе (Покажува на подароците). И овие да не ги донесеше и без нив ќе поминевме. Ти ни си се.

АНА: Сега, да донесам прво за вас или прво да им ставам на аргаткине?

КАТА: Донеси прво овде зашто вујко ти... Донеси прво овде! Или не, дај им прво на жетварките нека вечераат.

АНА: Мамо, али ајде, после ќе ти кажам. (Излегува).

СОФРЕ: Подобро е така, прво дај му на туѓиот да јаде.

КАТА: Како би било да направиме вака, да вечераме и ти Анѓеле, да си одиш сам вечерва дома, а ние утре, кон некоја доба, од како ќе поујдисаме, кон ручек да дојдеме.

АНЃЕЛЕ: Оке. Само еден коњ да ми најдете за пљачкиве и еден човек чесен.

КАТА: За тоа е лесно.

АНЃЕЛЕ: На Јанкула Ристоски да му речиме...

КАТА: Убав е тој. Почесен од него здравје!

СОФРЕ: За тоа и кој да е. За наш човек не се чуло нешто лошо, ниту сега, ни оти пак во турското. Наш човек ни оти украде, ни оти отепал... И ако отепал за пари не, никој Турчин — јанкесеција! Минаа тие времиња, сега луѓе ајвани в поле спијат... Ако сакаш цела ноќ остави ја вратата отворена и спи, никој ништо не ти гиба.

АНЃЕЛЕ: Вие знаете.

СОФРЕ: (станува). Да му подвикнам јас на Јанкула да знае, да не си легне. Човекот ќе си стане утрина рано за на работа.

КАТА: Потпојди речи му. Или, ако сакаш нека појде Ана нека го подвикне овде да дојде да му речиме.

СОФРЕ: Ана!... Јас ќе зборувам. (Излегува).

КАТА: (тивко). Донесе нешто пари?

АНЃЕЛЕ: Што велиш ти?

КАТА: (ги собира рамењата). Што знам јас, зашто не оти малку имаш пратено.

АНЃЕЛЕ: (го отвора малиот куфер и и покажува). Еве, ова е се.

КАТА: (зачудено). Машала, машала!... Само наполеончиња!

АНЃЕЛЕ: (го заклучува куферчето и го остава настрана). Таму, еден нашинец — терзија ми направи минтан и сиве овие ги нареди внатре. Така ги донесов. Ама рамења ми прекапаа од тежина голема. Во Белград се најдов со еден од селата наши, работеше со мајстори, и тој ми рече: „Ако носиш нешто од пари дај си ги овде в банка“. И така го расипав минтанот и ги собрав в куфер да ги однесам. После се премислив, ами таква тежина носев довде за да не му однесам на татка да се зарадува; за така можев да ги оставам таму в банка — кај што си беа.

КАТА: Добро си направил.

АНЃЕЛЕ: Еднаш реков да ги направам чекови, како што секој носи, ама се премислив. Си реков, кога ќе види татко неколку книжиња ќе рече: се препрцкал син ми, ми донесол неколку книжиња. И затоа се опечалив повеќе да ги донесам злато, да му се отворат очите. Пак после да ги оставам во Белград!... А во Америка никој пара не држи дома, како кај нас. Само в банка!

КАТА: (среќна). Поарно си направил што си ги донесол дома, и тоа злато. Пак вистина, кога ќе видиш едно книже и ќе речеш: и ова е пара! А пак пустото злато (покажува со рацете на очите) олкави ти ги отвора очите! Нека види и татко, нека се зарадува!

АНЃЕЛЕ: И јас така мислев, и затоа направив вака, си ги донесов злато дома. Шукур каде не ми ги ватија, оти и таму сега неостават да извадиш злато.

КАТА: Господ бил голем и за нас, на среќата твоја што си се мачел да ги печалиш.

АНА: (влегува со чаршав и синија). Задржи го, мамо, синиево додека го постела чаршавов и го донесам комадон. (Го фрла чаршавот и излегува).

(Ката ја држи софрата поткрената на чаршавот се додека Ана не го донесе комадот и тогај ја пушта, поради обичај да не стои празна синија ставена).

(Ана влегува носејќи тепсија со комад и грне кисело млеко и ги остава на синијата). Уште паници да донесам и лајци. Каде е татко?

КАТА: Излезе.

АНА: Каде отиде?

КАТА: До каде Јанкула Ристоски.

АНА: Аирлија?

КАТА: Да го зготви коњот, ќе оди да го однесе вујка ти.

АНА: Ама што, вујко ќе си оди?

КАТА: По вечера...

АНА: Зошто?!...

КАТА: Зошто и дедо ти и баба ти сакаат да си го видат побргу.

АНА: Ами ние, ќе одиме и ние со него?

КАТА: Не. Ние утре. Утрина рано ќе го дожниеме тоа што ни остана, ќе видиме некого да го оставиме за говедана да ги има на мукает и да ги рани, и ќе одиме.

АНА: И јас утре?!

КАТА: Сите утре! Сега вујко ти ќе си оди сам. Не гледаш туѓи луѓе имаме на вечера? Што ќе речат: дојде брат и нас не фрли! А тој ни е наш, со него секако ќе си збориме и ќе се разбереме. А тие се туѓи, утре ќе не прават меселе по селово. Оди!

АНА: (плаче). Јас ќе одам со вујчета!

КАТА: Не може кога ти велам, жетварките со кого ќе останат?

АНА: Јас ќе им речам да не ми се лутат.

КАТА: Ами утре, мори, ќе одиме; да е за повеќе време јас би те пуштила. Оди сега!

(Ана излегува плачејќи).

АНЃЕЛЕ: Па пушти ја, бога ти, дете е, ќејф и е, се радува.

КАТА: Вистина така е, ама таа е веќе голема, што се вели зборот, утре ќе ја мажиме, пак треба да разбере. (Влегува Софре.) Што направи?

СОФРЕ: Ќе дојде. „Да вечерам — рече — и еве сум станувам“. Може тој мене да ми го расипе!

КАТА: Зошто не му рече да дојдеше овде ќе вечеравме? Кај сите и тој ќе каснеш, има. Или, машка работа, заборава?

СОФРЕ: Не џанам, му реков, туку седнат беше си вечераше.

АНА: (влегува и носи земјена паница и дрвени лажици и ги остава на софрата). Каснете додека е топол комадот, да не ви остине.

СОФРЕ: Дај го столето за вујка ти.

АНА: (му подава мало stole на Анѓелета). Повели вујче, седи.

СОФРЕ: Седи само убаво да не паднеш!...

АНЃЕЛЕ: Не џанам... Ами мајка ми кога ме роди прво на вакво stole ме стави да ме завие, да не ме става на земја.

КАТА: Учен си ама имаш заборавено.

СОФРЕ: (се крсти). Ај, сполајбогу оти си дојде жив и здрав!

КАТА: (се крсти). Ај, шуќур оти господ ни те донесе со здравје! (На Анѓелета). Крсти се дури е топло.

АНЃЕЛЕ: (се крсти). Ај, шуќур каде ве најдов сите здрави и живи! Пак за радост од Ана да ви идеме.

СОФРЕ: Сполај ти.

КАТА: Оди ти ќерко кај аргатките, не ги оставај сами, срамота е!

АНА: Еве сега. Ми вели Спаса: „Што не потстане, мори, вујко ти да го видиме?“

КАТА: Ти што рече, „Сакате?“

АНА: „Зборуваат — реков — сега со мајка ми. Го прашува како поминал, што поминал! А пак тој — реков — им прикажува!“

КАТА: Другите не те прашаа нешто?

АНА: Анча ме прашаше: „Што ти донесе, мори, вујко ти?“ Сакаше да разбере.

КАТА: А ти што и рече, сешто!

АНА: „Сешто!“ — реков.

КАТА: Ти го видоа флоринот?

АНА: Ми го видоа и ми рекоа „Со здравје да си го носиш!“

КАТА: Ти што им рече?... Здрави да сте, а?

АНА: Еми, тоа, што ќе им речам!...

КАТА: Оди сега да не се сами... (Ана излегува). (Пауза). Море Анѓеле, што ми текна, што се измислив...

АНЃЕЛЕ: Што мори, сестро? Пак за женење?

КАТА: Кога ќе појдеш сега дома, вака да направиш...

АНЃЕЛЕ: Како мори, сестро?

КАТА: Може тие да си се легнати, а може и тие да имаат аргатки на вечера. Туку, ти вака направи: растовари ги куферите долу, пред порта, и пушти го Јанкула нека си се врати, а ти после тропни. Кога ќе излезе татко или мајка да види кој тропа, кажи се дека идеш од Америка, ама речи дека си од град и оти како на пат ти се расипал автомобилот та не можеш да си одиш до дома. И

замоли ги да спиеш кај нив. Речи таму како ќе речеш!... Да видиме али ќе те познат!...

АНЃЕЛЕ: Оке, да направиме една шега.

КАТА: Така... мами како ќе мамиш. Пак ако те познаат никому ништо! Ќе се посмеете, убаво ќе се посмеете, ако не те познаат, ние кога ќе дојдеме. Ќе биде кејф поголем. Јас не верувам да те познаат, оти, и мене да не ми кажеа, и јас немаше да те позна. Многу си менет, како друг!

АНЃЕЛЕ: Оке да направиме една шега...

КАТА: Што велиш, ти бре мажу?

СОФРЕ: Ако му трпи трбушкана да може да не се каже...

АНЃЕЛЕ: За тоа сум ти како темел, можам да го сторам.

КАТА: Е, добро штом така. Речено — сторено! А ние ќе гледаме утре пред ручек да бидеме таму. А ти потркалај се малку повеќе, небаре си скапан од патот и спиеш.

СОФРЕ: Бре! ашерисавме. Да заборавиме да се напиеме по една ракија!... Види, види, ти еднаш, сега ми текна!

КАТА: Види, жити господ, ич да не се сетиме! Веќе за вино со млеково не оди, ама ракија да заборавиме!

АНЃЕЛЕ: Ако е за мене не се саклдисувајте, јас не пијам. А, ако е за вас... тоа е друго.

СОФРЕ: Зошто да не си пиел?...

АНЃЕЛЕ: Јас еве дваесет години, откако сум излезен одовде алкохол не сум добрал до уста.

КАТА: Зошто, таму нема такви работи?

СОФРЕ: Во Америка забрането е секако пиене?

АНЃЕЛЕ: Алкохол е забранет. Се пие, ама тајно, во некои затантени визби. А пак го фатија ли некого кај продава или пијан, отиде в дремало...

КАТА: Пак ми ја фалат пуста Америка... Маж работел, буфтал цел ден, да не може една ракија да се налие, да си ја закрепе снагата. И тоа ми е некоја правина.

СОФРЕ: Ме чуди тоа.

АНЃЕЛЕ: Ич да не ве чуди. Зашто види, луѓето не умеат како луѓе да се напијат малку, колку што е потребно за снагата, ами се напиваат како свињи. А во Америка автомобили со илјади, та, севезден ќе гледаш по чаршија човечка пастрма. Или на другиот ден главата будала и не отишол на работа; или отишол го истерале. Убаво е тоа? Што ми е мене покусом дека дваесет години не сум пил? — Ништо! Таму луѓето на слатки работи многу арчат... А тоа ги дебели!

КАТА: Ами тутун се пие таму?

АНЃЕЛЕ: Тутун пушат и жените! Само на фабрика, за времето додека работиш, не!

КАТА: А, велиш, тутунот и жените го пушат — се трујат?

АНЃЕЛЕ: Ха, повеќе и од мажите!

КАТА: Чудо ги стиосало, за жени личело цигаре!...

АНЃЕЛЕ: А колку ги има што мажите не им пушат, а тие пушат. Тоа е таму на мода.

(Жетварките пеат).

Ајде, што е врева во горната маала, леле,

Што е врева во горнана, леле, маала!

Ајде, да не ми се силни Турци на конак, леле

Да не ми се силни Турци, леле, на конак?

*Ајде, да не ми е стари татко починал, леле,
Да не ми е стари татко, леле, починал?
Ајде, да не ми е стара мајка, умрела, леле,
Да не ми е стара мајка, леле, умрела?
Море, ниту ми се силни Турци на конак, леле,
Ниту ми се силни Турци, леле, на конак;
Море, ниту ми е стари татко починал, леле,
Ниту ми е стари татко, леле, починал,
Море, ниту ми е стара мајка умрела, леле
Ниту ми е стара мајка, леле, умрела.
Ајде, туку ми е млад Илија на конак, леле,
Туку ми е млад Илија леле, на конак!
Ајде, пред него е чесна софра ставена, леле,
Пред него е чесна софра, леле ставена!
Ајде, на софрата златна чаша винена, леле,
На софрата златна чаша, леле, винена!*

(Анѓеле се запалува и ја прифаќа песната, и тоа го прават и Ката и Софре.
Место чаша Анѓеле го зема грнето в рака и станува).

*Ајде, здрам, здрами си, кадан бела Тодоро мори
Здрав, здрами си, кадан бела, мори Тодоро!
Ајде, здравје немал, млад Илија, делија, море,
Здравје немал, млад Илија, море делија!
Ајде, ако љубиш друга љубов од мене, море,
Ако љубиш друга љубов, море, од мене!
Ајде, ако љубам друга љубов од тебе, леле,
Ако љубам друга љубов, мори, од тебе:
Ајде, коња јавам, коњ да пукне под мене, леле,
Коња јавам, коњ да пукне, леле, под мене!
Ајде, пушка носам, пушка да ме отена, леле,
Пушка носам, пушка, да ме, леле, отена!
Ајде, сабја носам, сабја да ме пресече, леле,
Сабја, носам, сабја да ме, леле пресече!*

СОФРЕ: Да сте живи што ни попеавте!

АНА: (влегува). Се навечеравте?

АНЃЕЛЕ: Орајт! Господ да придаде.

СОФРЕ: Ти повели од даденово...

КАТА: Прикасни, што се тргна?

АНЃЕЛЕ: Доста е.

КАТА: Та ти не оти касна со муабетите.

АНА: Вујко, те бендиса комадот?

АНЃЕЛЕ: Ааа... чудо! Пак за зетот да си сучиш поубаво.

АНА: Не оти не!... Си играш со мене.

АНЃЕЛЕ: Вистина ти велама, убав беше.

АНА: Е, добро штом така, и дома ти ќе ти сучам додека те жениме. Пак
после невестата нека ти сучи.

АНЃЕЛЕ: Ако знае.

КАТА: Ние некоја што знае ќе бараме, само ако си од сукана. (Жетварките,
кои по песната се насобираат и сиркаат од прозорците, се смејат). Ано, види кој
е.

АНА: Еве, овие се, се насобралe на пенџеринава и сиркаат да го видат вујка.

(Жетварките се отстрануваат од прозорецот.)

ЕДНА ЖЕТВАРКА: Леле, Ано срам да ти е што кажуваш.

КАТА: (на жетварките). А мори... ами елате внатре ако сакате да го видите...

(Жетварките силно се смеат.)

АНА: Им е срам.

АНЃЕЛЕ: Момички се?

КАТА: Момички се палениците!...

АНЃЕЛЕ: Е, затоа не идат. Туку што има да се срамат и да бегаат, не ќе ги изедам. Ако ме бендиса некоја ќе пуштам стројница, како што е редно, и ќе ја барам. (Жетварките се смеат.) Пак таа што ќе ја побарам, ако не ме бендисува, нека рече не го сакам. Е, што да правиш, ние беќарите сме како питачи: секаде ќе тропнеме, а каде што ќе ни отворот таму ќе влеземе. (Секој збор на Анѓелета предизвикува смеење кај жетварките.)

КАТА: Волк те не јал, море Анѓеле, ги изнасмеа момичкине. (На жетварките). А мори, камо сте, сакате да си одите?

ЖЕТВАРКИТЕ: Сакаме, сакаме...

КАТА: Е, треснете сега тука, нема кој да ве испрати. Ние со Софрета сега не можеме. Ако чекате додека го испратиме Анѓелета... Ако не спите овде со Ана.

АНЃЕЛЕ: Не сака велење оти, ако би останале овде, ќе спијат со Ана. Не ќе спијат со мене.

(Општо смеење.)

КАТА: Волк те не јал, море Анѓеле, што си се сторил за зборување... Не беше ваков!...

АНА: А бре вујко, ајде испеј и ти една песна.

АНЃЕЛЕ: Пејте вие — момички. Од мене бараш песна? Од каде да знам јас туѓинец!...

АНА: Мамо, знае вујко да пее?

КАТА: Знае мори, ќерко.

АНА: (го милува по косата). Ај бре вујче, испеј една песна!

АНЃЕЛЕ: Испејте вие уште една пак после јас ќе викнам една американска.

АНА: Каква знаеш...

АНЃЕЛЕ: Се разбира каква што знам. Само, речете вие уште една.

АНА: (на жетварките). Елате мори, влезете ваму!

ЖЕТВАРКИТЕ: Не гледаш какви сме од на жниење што бевме!

АНЃЕЛЕ: (се завртува кон прозорците да ги види). Ако, така да ве видам али сте убави, та за во празник, кога се налицкате со белило и со црвило, тогај знам дека сте убави. Ајде, елате ваму влезете, белки ќе бендисам некоја да ја земам. Беќар сум, сакам да се женам.

(Општо смеење, и внатре и кај жетварките на чардакот.)

КАТА: Море Анѓеле, чудо не те нашло, што си се отворил олку да зборуваш?

АНЃЕЛЕ: Зошто, не е вака? Не мислам да се женам?

СОФРЕ, КАТА И АНА: Така е!...

КАТА: Ано, ајде одеј кај момичките, викнете уште една песна! Гледаш оти не ти идат овде, им е срам. (Му намигнува на Анѓелета.) Ќе дојдеа да беа променети, ама зашто се онака, како што беа на работа, им е срам.

СОФРЕ: Колку да е, момички се...

АНЃЕЛЕ: Секаде така е. Женско ти излегува не поднамирено и не подотерано? Ана наша, што е помала, не ти излегува како годе... не пак тие. Пак

кога знаат оти сакам да се женам и ќе им се запулам! (Општо смеење.) (на жетварките). Ајде мори, речете уште една!

СОФРЕ: Ајде, не треба да ве молиме. Сами сме друг пат и пак си пееме, не пак сега што еве дојден шурава од Америка...

АНЃЕЛЕ: И сакам некоја да си одберам за жена! Ај, ќе речам јас една да им го одберам срамот. Само американска! (Гледа во жетварките.)

(Жетварките?) Ако, ако... (Се насобираат на прозорците и ја прифаќаат песната. Исто така ја прифаќаат песната и Софре, Ката и Ана.)

*Ој, девојче црно око,
Ме изгоре, ме прегоре,
Ме направи суво дрво,
Суво дрво јаворово!
Земи брадва пресечиме,
Направиме: на две, на три,
Наклаи си силен оган,
Да изгорам да прегорам,
Да се сторам ситна пепел.
Да завеи силен ветар,
Да ме крени на небеси.
Да си паднам во твој дворој,
Во твој дворој, во ѓул башти,
Да изникнам ѓултрендафил.
Ти да дојдиш да ме скиниш,
Во пазува да ме туриш,
Мераков да ми помини!*

АНА: Браво, вујче! И ние сега, со другаркиве, една ќе викнеме.

КАТА: Сега веќе ако не речат, жими леб, за срамота.

АНА: Ќе речеме, ќе речеме. Ајде, мори, фаќајте! (Им дава со раката знак да влезат внатре, но тие, исто така со раката, и покажуваат дека од тука ќе пеат.)

(Една жетварка почнува, а другите ја прифаќаат, исто така и куќните.)

*Прошетав горе, прошетав долу
За да ја видам таа што ја сакам,
За да ја видам таа што ја сакам,
Таа што ја сакам и што ме сака.
Видов, ја видов в горнана мала,
Босилок садеше, карамфил праиеше.
Чудив се чудив што да и речам.
Чудив се чудив што да и речам.
Што да и речам, како да ја праиам!
Ој ти, девојче, лично девојче,
Подај ми китка, китка босилок.
Подај ми китка, китка босилок,
Китка босилок, гранка карамфил!
А бре, беќарче, младо беќарче,
Ако си беќарке прескокни плотот,
Ако си беќарке пресжокни плотот,
Ако си женето — скриши си вратот!*

АНЃЕЛЕ: Орајт, госпожици! се сложувам.

ЕДНА ЖЕТВАРКА: Тука се тука, стрико Јанкула... Ано, стрико Јанкула иде.

(Ана потрчува надвор.)

КАТА: (станува). Готови сме...

(Влегуваат Ана и Јанкула.)

ЈАНКУЛА: Готови ли сте? (Се поздравува со Ангелета, кој станува.) Добро си дошол!

КАТА: Готови сме, стрико Јанкула. Повели седни! (Му подава столче.)

ЈАНКУЛА: А, оти сакам побрзо да се вратам, да преспијам малу. А и коњот да ми отпочине, оти во зората ќе станам да вршам.

СОФРЕ: Седи, море, малу! Не расипувај кејф. Да речеме уште една песна пак одете.

АНГЕЛЕ: Седи, стрико Јанкула, жити господа. Знаеш како е, и ти може си бил на печалба. Дваесет години кај што сум излезен одовде. Мило е! Кога ја оставив Кате неколку години беше поголема од Ана, а сега — ќерка има колку неа. А јас неженет!...

ЈАНКУЛА: Сполај му на бога што си се вратил жив и здрав.

АНГЕЛЕ: Та, ќе не оставиш да речеме уште една песна. Еве за ова е убаво местото свое: со свои луѓе, свој јазик, своја песна!... Па и жена да си земе човек од сваето место. Што рекле старите: „Послатка е близната ’рж отколку далечната пченица“. Па еве, дојдов да се видам и да останам меѓу своите, и да си земам од местово свое жена.

ЈАНКУЛА: Од мене да не ви е расипано. (Седнува).

КАТА: (му дава од комадот на Јанкула.) Повели, стрико Јанкула, касни. Да видиш, Ана што месила.

ЈАНКУЛА: Не, да си жива! Виде Софре оти вечерав!

СОФРЕ: Кај ти даваат земи, кај те бркаат — бегај!

АНГЕЛЕ: Ама и друго: јас сум чул дека два ручека не се караат, два ќотека се караат.

ЈАНКУЛА: (го зема парчето комад и по малку шулка — јаде). Ајде...

АНГЕЛЕ: Ни испеаја госпогичиве песна, ама надвор, не влегуваат.

ЈАНКУЛА: Сега и тука се поослободија, не се како порано. Зошто не влегле?! Не ќе ги изедеш!

АНГЕЛЕ: Ајде, додека го изедеш ти тоа ние да речеме уште една песна и да одиме. (Пее, сите освен Јанкула го прифаќаат.)

*Море моме, мало моме,
Блазе си ти на душата
Што си спиеш при мајка ти,
При мајка ти, при татка ти.
А јас, лудо, сум сиромав:
Сам легнувам, сам станувам;
На полноќ се разбудувам —
Мало моме побарувам!
Мало моме не најдувам —
Перница си загнувам,
Перница си загнувам,
Дробни солзи заронувам!
Дробни солзи заронувам,
Чаша солзи наполнувам,
Бела риза натопувам,
На гради ја исушувам.*

АНА: (им дава знак на жетварките да ја прифатат, што и го прават, а потоа ја прифаќаат и останатите. Пее.)

— Што бело переш, Јано,
Што црно носиш? Ов, аман, аман!
Дали мајка жалиш, Јано,
Дали татка жалаш? Ов, аман, аман!
Дали брата жалаш, Јано,
Или сестра жалаш? Ов, аман, аман!
— Ниту мајка жалам, лудо,
Ниту татка жалам. Ов, аман, аман!
Ниту брата жалам, лудо,
Ниту сестра жалам. Ов, аман, аман!
Туку си го жалам, лудо,
Моето либе. Ов, аман, аман!
Ниту книга праќа, лудо,
Ниту само иде. Ов, аман, аман!
— Ти да го видиш Јано,
Дали го познаваш? Ов, аман, аман!
— Јас да го видам, лудо,
Си го познавам? Ов, аман, аман!
На десната нога, лудо,
Голем нишан има! Ов, аман, аман!
Мал прст ми нема! Ов, аман, аман!
Голем нишан има, лудо,
— Собуј ми скорен, Јано,
Од деснава нога. Ов, аман, аман!
Кога си го виде Јана
Своето момче... Ов, аман, аман!

АНЃЕЛЕ: (плеска со рацете). Оке, ве бидува за пеење. Уште зетов Софре со сестра ми да испеат една, стрико Јанкула, и ќе одиме.

СОФРЕ: Бидува бре, шура. Од која момичка сум јас покотија! (Пее.)

Андон иде од чаршија,
аман, аман, од чаршија,
в раце носи ал шамија,
аман, аман, ал шамија.
Во шамија патлицани,
аман, аман, патлицани,
негде годе и пиперки,
аман, аман, и пиперки...

КАТА: (му ја презема песната на Софрета и ја извртува, а Софре ја придружува.)

Анѓеле дојде од Америка,
аман, аман, од Америка,
со два куфера големи,
аман, аман, едно малечко.
Двата полни со пешкежи,
аман, аман, со пешкежи,
кој од кои поубави,
аман, аман, поубави!

АНЃЕЛЕ: (ракоплеска). Орајт. И таа е добра! (По примерот негов сите ракоплескаат.) (Го чукнува Јанкула по рамото.) Ех, сега, стрико Јанкула,

можеме да одиме. Не причека, — ни го направи кејфов, да испееме уште некоја. Да си жив! Да ти е живо се што ти е мило!

ЈАНКУЛА: (станувајќи). Женет си?

АНЃЕЛЕ: Не бре, стрико Јанкула. Сега ќе се женам и на свадба ќе те канам. Ама да ми дојдеш!

ЈАНКУЛА: Е, кога така, ти пожелувам една невеста многу убава, многу умна и многу разбрана!

АНЃЕЛЕ: Да си жив. Еве, ги молев да влезат палениве госпоѓици, реков белки ќе ме бендиса некоја да фрлам око и да ја земам, ама се заинаетија и не влегоа. Не биле дотерани! А што не се дотерани? — Ги немаат на нив оние нивни зунзулина: Сребрени ѓердани, појаси, иглина!... (Општо смеење, особено кај жетварките.)

ЈАНКУЛА: (се пушта по малото куферче). Ова ли е за носење и... (Гледа на големиот.)

АНЃЕЛЕ: Тоа јас ќе го слезам. Ти земи го големиот... А пак еден многу голем долу е оставен. (Јанкула излегува со куферот.)

КАТА: (настрана на Анѓелета). Да не се забораваш да направиш како што рековме — да не се кажуваш. Ние утрина рано ќе појдеме на нива да дожниеме, ќе најдеме некој кој да ни ја чува куќава и да ги рани ајваниве и, околу ручек, а може и порано, таму сме. Па ќе се поиграме со татка и мајка што не те познале...

АНЃЕЛЕ: Оке! Како нарачуваш така ќе направам. (На жетварките, кои, откако почнаа со пеење, седат накрепени на прозорците и со половината внатре.) Ама се заинаетивте: не влеговте внатре да бендисам некоја.

ЖЕТВАРКИТЕ: Ајде бре, не играј со нас мајтап. Ти ќе бараш граѓанка.

АНЃЕЛЕ: (го зема куферчето и, божем прозорците се врата, ставајќи ја ногата на миндерот пее.)

*Момичиња гугувчиња,
аман, аман, гугувчина,
пуштете ме да поминам,
аман, аман, да поминам.
Ништо лошо не ви чинам,
аман, аман, не ви чинам!*

(го пушта куферчето на миндерот и ги става рацете во џебовите).

*Раце ми се зафатени,
аман, аман, во џебови!
Во џебови: блеблеби,
аман, аман, блеблеби,
негдегоде суво грозје,
аман, аман, суво грозје!*

Аман мори, сестро, убав женски свет имаме ние овде; гледај ги сиве се убави како гулаби, и, после, како да не дојдеш овде свое да си земеш?!

ЕДНА ЖЕТВАРКА: А таму не чинат? (Се засрамува и го покрива лицето.)

АНЃЕЛЕ: Таму? Мешан е светот таму!... Нема таму вакви гугутки, како вас! (Го зема куферчето и тргнува.)

КАТА: Мое, мое мило!

(Софре, Ката, Ана тргнуваат по него; и жетварките тргнуваат натаму.)

(ЗАВЕСА)

ЧИН ЧЕТВРТИ

Во куќата на Митрета. Време околу девет часот претпладне. Собата е во новоизградена куќа, добро подредена и дава впечаток на прилично имашлија куќа. Во дното два прозорци, а лево од нив, в крај, врата. Од вратата па се до средината на десниот ѕид, каде што има врата за влегување во спалната, миндер послан и подреден со перници. На левиот ѕид прикачена е икона на св. Никола и кандило, а некаде понатаму ламба, додека долу, напред стои ковчег за алишта. Подот е послан со нови рогузи и ќилими. Негде-годе расфрлани се треножни столчиња.

Кога се крева завесата Митре е испружен на миндерот потпрен на една перница и задуман пуши, додека Мара ги прибира последните остатоци од голема софра на која вечерале жетварки. Време околу дваесет и три часот.

МИТРЕ: (се испружува убаво). Шукур каде оставил господ лежење, да може човек да си ја одмори снагата... Да не беше ова лежење така ќе скапуваа луѓето од работа, од пушта лакомштина што повеќе да се има.

МАРА: Тоа што му е времето сега да се брза да се сработи не е лошо, лошо е кога човек од пушта лакомштина претерува. Пак за тоа господ и оставил и спиење за човекот да си ја отпочине снагата. Лошо е кога човек легне и нестане, пак уште млад...

МИТРЕ: Не зборувај лебати за нестанување, уште не ми се умира. Не умревме кога бевме скапани сиромаси та зар сега кога си го наредивме животот! Што рекол некој, се разбира, благодарение на детето, дал господ се полнорамно. (Пауза. Мара ја дига софрата и ја исправува под иконата, а по тоа го собира и чаршафот на кој е ставена софрата.) Брее... што ти е човеков!... Да не мислам на муабетов — за умирачкава што спомна, го фрлив умот на вечерата, на жетварките што си правеа шеги и си пееја; оттука ми префрли на берикетиве: пченица, јачмен, 'рж, овес, пченка и стигнав до лозјана. Ти си мислам, како што оваа година родија многу грозје лозјана, да сака господ да ни го донесе Ангелета...

МАРА: (застанува со рацете потпрени на половината и го гледа). Море, мажу, што не ќе ти текне!... Нека ми го донесе мене господ со здравје Ангелета та и без ракија и без вино ќе направам свадба. Што дека во војната, кога војската ги испушти лозјата и немаше ни вино ни ракија, се правеше со боза! не женеа? Уште поубаво: ништо не се кршеше, ништо не се пустеше и поубав ќејф се правеше.

МИТРЕ: Не си права, кога ќе се поднапиеш поубав ќејф се прави!

МАРА: Ами како! Локај, локај и најодзади и некоја шамата направи... И после кој? ние жените тргај — пукај! Море ти реков, нека ми го донесе мене господ со здравје детето, та со тоа што се нашло ќе го женам. Пак санќим не се купува!

МИТРЕ: Како зборуваш, како само нам да ни е благо напивнување, а вам, жените да ви залетнува пустинското.

МАРА: Не велам дека ни залетнува, ама пак и вашето не го правиме! Си видел некоја жена да се испијани? А вас сите како трупови ќе ве креваат жените и в кола ќе ве однесат дома.

МИТРЕ: (лут станува). Зошто, мори, колку пати си ме донесла пијан од свадба или од гости? Та само збориш за инат! А оти сум си отишол со кола и со

кола, поднапиен, сум се вратил, тоа било нешто! Ех, некој што не носел пиење, тоа е нешто друго...

МАРА: Зборот ми беше, оти рече „Да ни го донесе господ Анѓелета како што има оваа година родено многу грозје...“ Што не ми отишол умов мене да го донесе господ Анѓелета за тоа што се родило многу грозје, туку тебе! Јас му се молам на господата (се завртува кон иконата и се крсти) и на свети Никола златен само да ми го донесе здрав и жив... та како било.

МИТРЕ: Свадба е, и ќе се испие, и ќе се истури... Друго е кога ти е дома родено, а друго е кога го купуваш тро потро од дуќани. Еве, согласен сум, нека дојде та и нека се запустити тоа што се родило! Ти се направи ќејфот?

МАРА: Не, туку...

МИТРЕ: Туку-муку, доста! Само ова ли ќе го зборуваме, нема друг муабет?

МАРА: Ти што рече, помислив на ова и ми отиде умов не знам каде. Така и муабетот, кога ќе го зафатиш крај му нема! Збор по збор — ќе забораиш од кај си тргнал...

МИТРЕ: Ете сега како рече умен збор.

МАРА: Остави го ти тоа „Умен збор“, туку, гледај што толку време веќе немаме никакво писмо земено од детето. Не знаеме: жив ли е, здрав ли е, болен ли е. Што останал веќе ум за да речам умен збор... Ете тоа јас си имам гајле, а не за вино и за ракија. Што рекол некој „Рибата во вода — тавата на оган“! Така и твојата работа со виното и ракијата!

МИТРЕ: Еее... уште за тоа! Еден збор еден кош зборови донесе!

МАРА: Така е, велат, зборот збор раѓа! Не кажуваш, да речеш: мори, жено, што правиме што немаме писмо од детето, да одиме в град и да се распрашаме ако некој има дојдено да разбереме што е работава, туку си се замислил за свадба. Прво да ми дојде детето, тоа ти гледај, а после ќе думаме за свадба. Што рече, кој беше Коте. „Која страчка без опашка та тој без жена“! За свадба е најлесното! Ова да видиме на кој крај ќе истера, што нема писмо;

МИТРЕ: Добро мори, жено, зборот ти е на место! Така да направиме. Да појдеме в град, да се распрашаме...

МАРА: Ете така, речи, да те личи!

МИТРЕ: (задуман). Убаво велиш, жено, токму оти е така! Јас не знам што е оваа работа, што не забораи детево!... Немал ваков адет! Ова досега не го има сторено!...

МАРА: Што ќе е, де! Од каде ќе се најде нешто човек да не е раат! На сите убавини што ни ги даде господ, како сами не знаевме да побараме...

МИТРЕ: Еее... тоа е, се рекол зборот. „Нема се токму на овој свет“! Се нешто треба човекот да го гризе!...

МАРА: Еее... и убавини, ами и гајлиња, господ оставил за луѓето.

МИТРЕ: Еми тоа се знае, гајлињата за луѓето ги оставил господ, не ги оставил за ајваните. По лошото и добро ќе дојде.

МАРА: Еми тоа се знае. Пак на лошото лошо да не даде бог!

МИТРЕ: И добро ќе дојде. Еве неколку дена само ми игра десново око...

МАРА: На арно ли ти излегло друг пат?

МИТРЕ: Секогаш кога ми игра десново око сум се зарадувал. Белки сега на уште поубаво ќе истера.

МАРА: Господ само убавина да даде, ама поголема убавина од детето да ми го донесе не барам. Ајде сега, станувај да си легнеме, доста се табачи тука. Легни си на место.

МИТРЕ: (станува полека). Ајде, жено. Еве да те почујам. Признавам дека тебе кога сум те почувал не ми излегло ништо лошо. (Чукање на портата). Кај нас некој како да чука?...

МАРА: Кај нас е! Да слезам да видам... (Тргнува).

МИТРЕ: (гледа по собата). Жетварките да немаат нешто заборавено...

МАРА: Ја види ти, потслези. Да не носи кметот некого за спање? Убаво велиш, тој ова време прави беузур. Сигурно некој жандарми ми носи на спање. Види го ти него едепсас, што не ги зема кај него туку селово го прави беузур. Како, божем, некој ајр да имаме од нив...

МАРА: Да е за ајр не би ти ги носел овдека, би ги земал дома му.

МИТРЕ: Чекај јас ќе потслезам... (Оди до вратата и се враќа оди кон прозорецот). Од пенцерето ќе видам. (Повторно чукање). Еве, еве... (Го отвора прозорецот). Кој е?

АНЃЕЛЕ: Еден патник. Идам од гурбет пак, под селово ни се расипа автомобилот... Ќе ве молам ако сакате да ми отворите да преспијам кај вас, утрина ќе си одам.

МИТРЕ: (на Мара). Слушаш? Некој патник, гурбетчија...

МАРА: Слушам, нека дојде. Како било, на патник да не отвориш!

МИТРЕ: Еве сега... причекај. Жено, каде е кандилото?...

МАРА: Ете го надвор пред врата.

(Митре излегува) (излегува и се враќа со метла позаметува трошки околу кај што беше софрата). Да позаметам, којзнае што човек е! Да не му отвориш никако не е, луѓе сме. (Излегува и откако ја остава метлата се враќа). Вака, сега кој сака нека дојде. Пак в село сме, не сме в град... Градот си е град!...

МИТРЕ: (однадвор). Жено, отвори ја вратата да дојде малу видело.

МАРА: (ја зема ламбата и излегува на врата). Ајде, де...

АНЃЕЛЕ: (носејќи го малиот куфер, пред врата). Еве, одненадеж гости... Сакате ли?

МАРА: Сакаме, сакаме... Како било, повелете! Добри гости секогаш добро ни дошле. (Се ракува). Е, добро си дошол!...

АНЃЕЛЕ: Добро ве најдов.

МИТРЕ: Ние, кога тропна, помисливме кметот да не ни носи жандарми на конак. (Го остава куферот голем кој го носи).

АНЃЕЛЕ: Што жандарми ли ви носат на конак? (Го остава куферчето покрај куферот).

МИТРЕ: Носат... Од едни се спасивме други не јавнаа...

МАРА: (му покажува да седне на миндерот). Повели седи!

АНЃЕЛЕ: Благодарам. (Седнува така што светлината му удира во грбот). Та, како сте вие, да ве прашам.

МАРА: Убаво сме, да речеме...

МИТРЕ: (му ја подава кутијата да направи цигара). Ех, без гајлиња никогаш човекот не останува.

АНЃЕЛЕ: Со работа? Како в село речи, колку да сакаш!

МИТРЕ: Е, сега му е, така да речеме, огнот од работа на селанецот. Пак на зима, печи се покрај оган. Ако имаш ракија или винце, тутун да се поднапишав, добро, ако не седи карај се со жената. Наоѓај мани, зошто ова не се направило вака се направило онака!... Што ќе му правиш селски живот! Не е како в град, и лето и зима таа ти е работата. Ќе ти дојде некој пријател за муабет и работата ќе ти биде како егленце. И празникот — празник си го знаеш, имаш и кај да излезеш, да проштеваш, да видиш, да чуеш нешто ново. Со други зборови: лете

отепај се од работа, и ден и ноќ, а зиме седи дома покрај огниште како некој укор додека ти изникне трева под себе.

МАРА: Еве досега имавме жетварки на вечера, а изутрина од три саатот ќе станеме пак да жние. Ако е месечина и порано.

АНЃЕЛЕ: Што да правиш, таков ти е животот. Има една наша поговорка: „Секоја планина своја тежина“ — вие преку лето работате без почивка, а ние пак во Америка секогаш работиме по осум саати во денот, ама во тие осум саати што ќе ги работиш на фабрика, без сонце да те грее, без ветарче да те удри, за секунд да не можеш рацете да ги отпочинеш, умот тука! оти инаку машината ќе ти ги отсеке рацете, имаме друга тежина. Штом сме работници, кој вака — кој така ја чувствува тежината на животот.

МАРА: Така е, срце, и вам еден господ ви знае како сте работеле за да донесете некој динар дома...

АНЃЕЛЕ: Јас сум од местово и знам кај нас како се работи, во најголемата работа, ако пушиш, ќе појдеш под сенка да испушиш едно цигаре, а таму откако ќе влезеш на работа та се додека ја напуштиш работата цигаре не ти дава да запалиш. А кој пуши знае што значи осум саати да не можеш цигаре да запалиш.

МИТРЕ: (му ја подава кутијата да направи цигара). Повели запали.

АНЃЕЛЕ: Чекај јас ќе те честам едно американско. (Се бара).

МИТРЕ: Земи запали еден од оцаков, после и твоите ќе ги видиме.

АНЃЕЛЕ: Така нека биде.

(прават обајцата и пушат).

МАРА: Од кое место е ваша милост?

АНЃЕЛЕ: Од градов ваш...

МИТРЕ: Немате дружина?

АНЃЕЛЕ: Имав али при крај сам останав. Со автомобил идев ама, овдека над село, ни се расипа. Шоферот рече дека за неколку сати не се правел и јас си помислив да навратам во селово да спијам. Кој да виси си реков, толку време на пат... Го замолив да ми помогне за куфериве да ги донесеме до портава и му платив. Пак утрина ако сакате еден коњ да ми најдете, еве каде е градов... Да сте живи што ме прибравте!...

МАРА: У, за тоа како било, луѓе сме. Да се најдеме еден со друг... Да ти донесам нешто да каснеш... (Тргнува).

АНЃЕЛЕ: Не сум гладен!

МИТРЕ: Ако ти се јаде поткасни, за јадење не е срамота. Дал господ...

МАРА: Вистина, ако ти се јаде не се срами... Од тоа што престана од вечерата... или некое јајце да ти направам кајгана...

АНЃЕЛЕ: Ама еве сега, додека шоферот го прегледа моторот, зедев од нозе каснав. Дури тоа што ми преостана нему му го дадов.

МИТРЕ: Толку им е марифетот нивен, ете така, на пат го оставаат човека. Е море, де!... кога си одеа патниците со коњи, вистина со денови, уште од дома го знаеја времето кога ќе стигне, кај ќе стигне и кај ќе спие. Де гуди какви пусти времина дојдоа, да не знаеш ни кога ќе стигнеш. Мислиш дека ќе стигнеш за два саати дома или кај му било... а си останал в планина, ни ваму ни таму, или подобро речено, кај волци на гости. Хе, хе, хе!... Прво кога дојдоа и ги видовме се израдувавме, си рековме убава работа биле, да има човек некоја иктиза веднаш ќе ја сврши. Ами тие биле ништо! — туку ќе го чуеш кај што ќе стори пррр!... пррр!... пррр! и паф! Ајде после со саати чекај го автомобилцијата да го прави, ако не сакаш како твоја милост куферите на рамо да ги носиш. (Се смее).

АНЃЕЛЕ: Угоре, стрико, во Амрика не е така. Тие си го познаваат занаетот и си носат со себе делови што лесно се расипуваат така што веднаш, ќе си сменат и, уште ти едно цигаре не си испушил, ќе ти викнат качувај се.

МИТРЕ: Тоа е нешто друго...

МАРА: Во која туѓина беше ваша милост?

АНЃЕЛЕ: Во Америка, стрино. (Митре и Мара длабоко воздишуваат).
Зошто?

МАРА: Еее... и ние го имаме детето таму, море биро.

АНЃЕЛЕ: Во кој град е?

МИТРЕ: Во... во... Е, бре... на јазиков ми е пустината и не можам да го речам! Митрејце, дај ја адресата!...

МАРА: (тргнувајќи да ја бара). Во... во... во ааа... почнуваше со Ч.

МИТРЕ: Во Чи... Донеси ја адресата!

АНЃЕЛЕ: Така, знам сега. Во Чикаго.

МИТРЕ: Ах!... таму.

АНЃЕЛЕ: Јас бев на повеќе места. Прво работев на патишта за железница, додека ми траеше времето што бев погоден со компанијата што ме однесе, а после си работев на фабрика. Сум бил и во Чикаго.

МАРА: А, дали си го видел Анѓелета наш?

АНЃЕЛЕ: А каков изгледа, висок, низок, црн, рус?...

МАРА: Дробен и сув! А на ногата има белег! Кога беше мал, цепејќи дрва, на ногата ми се удри. Еве овде. (Покажува). Не си видел?

АНЃЕЛЕ: Не.

МАРА: Ех, да си го видел белким нешто ќе знаеше и за Анѓелета наш да кажеш.

АНЃЕЛЕ: Одамна ли е отиден?

МАРА: (воздишува). Одамна. Дваесет години како е отиден!

МИТРЕ: (замислен). Дваесет години!

МАРА: А ти, срце?

АНЃЕЛЕ: Еее... пет-шестина...

МИТРЕ: Колку години имаш?

АНЃЕЛЕ: Еее... триесет и неколку.

МИТРЕ: Нашиов е поголем, четириесет ги има.

МАРА: На свети Никола дваесет кај што е отиден!

АНЃЕЛЕ: Тој бил голем. А и многу години кај што бил отиден.

МИТРЕ: А работа има?

АНЃЕЛЕ: Само али имаш рамења! После Световнава војна нешто се намали, али има...

МИТРЕ: Што велиш да има нашиов спечелено пари?

АНЃЕЛЕ: Ако му била добра работата. Зависи од тоа што работел. И али умеел да чува. Некој, којшто работеа по патиштата, по планините, се случи да најдоа и парчиња злато. Ако го служела таква среќа и, се разбира, ако ви е детето прокопсано ќе донесе многу пари. Сте зеле нешто?

МИТРЕ: Како да не, сме зеле. Маживме, ќерка, купивме некое нивче, оваа куќа ја направивме...

АНЃЕЛЕ: (ја разгледува собата). Со здравје да си седите.

МАРА: Здрав да си и весел. Сме арчиле, сме правиле... И тој повеќе што ќе ни прави. Ама сега бре, биро, писмо немаме земено...

АНЃЕЛЕ: Да не мисли да си дојде?

МАРА: Устата да ти цути! Камо да е за така...

МИТРЕ: Ништо не знаеме. Ние се надеваме есенва, си правиме бајрам на умов, да дојде и да го жениме, ама...

МАРА: (гледа горе и ја поткрева марамата од главата). Веќе господ златен ако сака. Тој да се смили за нас!

АНЃЕЛЕ: Стариот мој велеше од тоа што ни е пишано не можеме да избегаме, тоа ќе ни биде, ќе ни врви преку главава.

МИТРЕ: Еее... гледај да не го одделиш од себеси, го оддели чедото — не се знае дали ќе се врати. Одењето се знае, идењето не се знае!

АНЃЕЛЕ: Така е...

МИТРЕ: Како ви беше на ваша милост името?

АНЃЕЛЕ: Ааа... Никола.

МИТРЕ: Е бре, Никола, си бил на гурбет, си јал гурбетски леб и знаеш каков е. И јас на млади години, немајќи своја земја, аргат кај беговите како волот за сламата, сум бил во Бугарија. Други во Романија, трети во Србија... Само таму малку одеа, повеќето во Бугарија, а најмногу во Влашко — Романија.

АНЃЕЛЕ: И тие што идеа од Бугарија идеа големи Бугари, тие што идеа од Србија големи Срби, само тие што идеа од Романија си остануваа истите. И после јади се едни со други. Пропаганда!... А што го пропадна востанието? — Тоа!

МИТРЕ: Вистина така беше. Пак еве сега Србија...

(Мара му мрда со главата да не зборува, но Анѓеле ја забележува).

АНЃЕЛЕ: И татко ми е од тие што се прават Бугари. И тој бил во Бугарија.

МАРА: Од пушта туѓина што арно можеш да чекаш? Малу пари... Затоа пушта туѓина е тешка. (Очите и насолзуваат и си ги брише).

АНЃЕЛЕ: (Го чувствува мајчиниот бол и гледа да поправи). А мори, стрино, не е ѓаволот толку црн колку што го прикажуваат. Да е така секој таму би умирал и никој не би се вратил, ама човекот е појак и од дрво и од камен! После, во Америка не се работи како во Романија дење и ноќе, осум саати. Вистина работата е тешка ама после имаш слободно време што сакаш да правиш; одиш во театар, одиш во кино, одиш во парк... Јадењето убаво, ме гледаш мене? И, да речеме, не е лошо. Секоја работа е тешка! Да седиш е лесно. А никој не седи, ако не работи со снагата работи со мозокот!

МИТРЕ: Митрејце, ја постели му ти на Никола, човекот си е уморен можеби сака да си легне. Ние го задржавме со гајлината наши...

МАРА: Вистина, вистина... Нека проштава.

АНЃЕЛЕ: И јас сум уморен, и вие сте уморни... (Мара излегува десно). (Вади цигари и запалуваат обајцата). Повели!

МИТРЕ: Ти спечали некој мангар да ги зарадуваш твоите?

АНЃЕЛЕ: (му го покажува со раката малото куферче). Ете она е се.

МИТРЕ: Белки и мојот нешто ќе донесе...

АНЃЕЛЕ: Што бил толку години отиден бездруго ќе донесе. Ти искриви ја капата!

МИТРЕ: Е, ако донесе... (Се потсмева).

МАРА: (влегува). Готово ти е. Ако сакаш можеш да си легнеш.

АНЃЕЛЕ: (го соблекува палтото и го остава на миндерот). Како сум уморен од патот, сега кога ќе легнам и веднаш ќе заспијам како заклан. (Излегува десно).

МИТРЕ: (ја зема Мара за рака и ја води и го покажува малото куферче, спокоен). Еве ова куферче рече му било со пари.

МАРА: Убави пари спечалил, да си ги ќердоса. И нас создравје да ни дојде Ангеле и да ни донесе, и ние да си имаме. Си работел со ум...

МИТРЕ: (му заблазува и со интересирање го гледа куферчето). Е, и детето наше со ум има работено ама не се знае што ќе донесе.

МАРА: Колку ќе донесе толку, само побргу нека си дојде. Ајде сега да си легнеме.

МИТРЕ: (не тргнувајќи ги очите од куферчето). Така е. Оди постели, еве сум ќе дојдам.

МАРА: Ајде иди. Што има, веднаш ќе постелам. (Излегува).

МИТРЕ: (го поткрева куферчето). Море што било тешко! Што пара, ациба, има донесено?! (Сака да го отвори). Заклучен бил. Се разбира, пара не се остава незаклучена. Е би сакал да видам каква пара е... (Бара клуч во палтото и од како го наоѓа отклучува, но кога го подига капакот и некој ризи очите необично ги отвора и паѓа — седнува пред куферчето). Иии!... Злато!... Затоа бил заклучен со триста матракуки... (Влегува Мара и и ги покажува). Само жолти!

МАРА: Бреее... страшна пара донесол!... Како ги печалел, како ги пустел шкретинските!

МИТРЕ: Е, пара спечалило кучето! Кога го поткренав и видов дека е тешко помислив дека е сребро, а тоа, жено, злато! Ич на злато не ми отиде умов!

МАРА: Треба да ги има најдено...

МИТРЕ: Не знам богами, ама страшна пара донесол! (Зема цигара од табакерата која Ангеле ја има оставено на миндерот пали и пуши, рашетувајќи се по собата како не токму во умот).

МАРА: Ајде да си легнеме.

МИТРЕ: (и се тупнува). Ќе легнеме, де! (Се рашетува со долги чекори нервен и во длабоки мисли).

МАРА: (го гледа за малку време и оди го фаќа за рака). Ајде да си легнеме! Што ќе сме седеле!...

МИТРЕ: (ја ослободува раката и ја турнува Мара од себеси). Чув!... (Оди и наслушнува на десната врата кај што е Ангеле). Спије!... Жено, спије!

МАРА: Легнал за да спије.

МИТРЕ: (оди пак го поткрева капакот од куферчето и на Мара која му застанала над главата). Митрејце, жено... што велиш? Мене ми се измеша умов!... Ова е пара!... Пара е не е играчка!

МАРА: (Сфаќајќи му ги мислите, да би го спасила од створената ситуација му сугестира). Што да не сакаш да му земеш неколку жолти?

МИТРЕ: Не знам што сакам, (ја зема главата во обете раце) главата ми е како бутин! (Седнува на големиот куфер, покрај малото, и очите не ги тргнува од него). Бреее... куче дете. За малку време што пара спечалило!... (Оди и повторно наслушнува дали спије Ангеле). Кај го натера врагот да дојде, ќе ме стави во некој грев...

МАРА: Е, добро, де... земи му неколку, кога ти останаа очите во нив, и ајде да си легнеме.

МИТРЕ: Митрејце, жено, што мислиш ти се печалат толку пари за пет-шест години?

МАРА: Мака...

МИТРЕ: Мака ја! (Како на уше). Ова куче не ги има само спечалено, слушај ме ти мене! Овој има отепано некого за да дојде до овие пари! А кога тој можел некого да отепа што јас не би отепал него и да станам богат човек? Како ги спечалил — така нека ги загуби! Секирата на ова куче!

МАРА: (списнува). Ау!...

МИТРЕ: (и ја затвора со рака устата). Пс'с! Ами што, кум ли ќе го правам?

МАРА: (итро). Ако не да му ги сокриеме и да речеме ти не си донесол таква работа — пари во куќава.

МИТРЕ: Не може, никој нас не ќе ни верува. Секој ќе каже, кој што не оставил не бара... Овој не ги има спечалено со пот... Затоа ти велам: секирата на овега! (Брзо излегува).

МАРА: (оди и клекнува пред иконата). Свети Никола златен, Богородице мајко, што сега идеш, тргни му го она лошо од главана; дај му дах светен и смири го да не направи будалија. (Станува и се мисли). Ќе го разбудам, ќе го разбудам па што сака нека ми прави, мене нека ме отепа. (Потрчува да влезе кај Ангелета, но во тоа време Митре влегува со брзи чекори и со секирата во раката).

МИТРЕ: (Сфаќајќи што сака Мара да направи, за рамења ја исфрлува надвор и ја затвора вратата; застанува пред вратата кај Ангелета и, откако неколку пати, нерешително се пушта да ја фати кваката, решително влегува).

(ЗАВЕСА)